

На основу члана 32. Закона о локалној самоуправи („Сл. гласник РС“ број. 129/07,83/14 - др.закон. 101/16- др.закон и 47/18 и 111/21-др.закон), члана 13. Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју („Сл. гласник РС „бр. 10/13, 142/14, 103/15, 101/16, 35/23,92/23 и 94/24), члана 52. Статута општине Лучани („Сл.гласник општине Лучани“ бр. 16/18), Одлуке о буџету општине Лучани за 2025. годину („Сл. гласник општине Лучани“ 25/24), Решења о преусмеравању апропријација по Одлуци о буџету за 2025. годину, број:06-11-1/2025-II од 25.02.2025. године („Сл. гласник општине Лучани“ бр. 25/24), Закључка Општинског већа општине Лучани број: 06-28-19/2025-III од 09. 05. 2025. године, Решења о давању претходне сагласности Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде број: од .2025. године,

Скупштина општине Лучани на седници одржаној 06.06. 2025. године донела је

ПРОГРАМ ПОДРШКЕ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПОЛИТИКЕ И ПОЛИТИКЕ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЗА ОПШТИНУ ЛУЧАНИ ЗА 2025 ГОДИНУ

I. ОПШТЕ ИНФОРМАЦИЈЕ И ТАБЕЛАРНИ ПРИКАЗ ПЛАНИРАНИХ МЕРА

Анализа постојећег стања

Географске и административне карактеристике: Територија општине Лучани захвата површину од 454,3 квадратна километра, простире се између Овчарско - Кабларске клисуре, планине Јелице и развођа реке Бјелице према Голијској Моравици. Општина Лучани има издужен облик, правац пружања северозапад - југоисток административно припада Моравичком управном округу са седиштем у Чачку и представља географски простор између 43° 45' (најсевернија тачка у Овчарско-кабларској клисури) и 43° 37' (најјужнија тачка код Дубоког превоја) северне географске ширине и 20° 7' (најзападније тачке код Гугаљског моста на З.Морави) и 20° 24' (најисточнија тачка) источне географске дужине. Територија општине се простире између Овчарско-Кабларске клисуре, планине Јелице и развођа реке Бјелице према Голијској Моравици. Граница општине пружа се од севера долином Западне Мораве и планине Овчар, даље према југоистоку венцем планине Јелице на југ и југозапад преко обронака Чемерна, па према северозападу преко нижих планина Голубац и Крстац – врх Бјелошевац спушта се ка Западној Морави. Територија општине Лучани има издужен облик, са правцем пружања северозапад- југоисток. Граничи се на североистоку са подручјем Града Чачка, на југоистоку са подручјем Града Краљева, на југу са територијом општине Ивањица, на западу са територијом општине Ариље и на северозападу са територијом општине Пожега. На простору општине у 36 катастарских општина, према попису из 2022.године живи укупно 16399 становника а са допуном 17090 становника.

Природни услови и животна средина: Подручје општине Лучани је у погледу стања животне средине у великој мери очувано. Основни фактори угрожавања животне средине су неадекватан третман отпада и отпадних вода, кумулативни утицаји индустрије у градској зони, саобраћај и неконтролисана примена хемијских средстава у пољопривреди. Од 1998. године на територији општине су почела да делују два еколошка друштва, једно у Гучи и једно у Лучанима, а у многеме су унапређене и активности локалне самоуправе. Од тада се о заштити животне средине води више рачуна, мада је и то недовољно. Највећи проблем у раду еколошких друштава је недостатак средстава и мала заинтересованост грађана. Загађивање ваздуха се јавља у урбаним срединама као последица великог броја појединачних ложишта, коришћења чврстих горива (дрва, угаљ), индустријских постројења и саобраћаја. Река Бјелица има висок квалитет до уласка у насеље Гуча, након чега се овај квалитет погоршава под утицајем испуштања непречишћених комуналних и индустријских отпадних вода, а нарочито се погоршава након проласка кроз насеље Лучани. Градска канализациона мрежа је заједничка за индустријске, фекалне и атмосферске отпадне воде које се не пречишћавају. Канализациони систем Општине није повезан нити довољно развијен. Поједини делови приградских насеља имају засебне колекторе, тако да у градску канализациону мрежу са збирним колектором нису укључени сви делови система. Третман и одлагање отпада - комунални отпад се одлаже на санитарну регионалну депонију „Дубоко“ у близини Ужица. На

подручју Општине не постоје депоније за одлагање посебних категорија отпада, као што је грађевински отпад, животињски отпад и други отпад из пољопривреде (не постоји сточно гробље), нити је решено збрињавање опасног отпада (медицинског). Недостатак ових одлагалишта или начина за безбедно збрињавање ових врста отпада може значајно угрозити животну средину. Највећи степен угрожености животне средине је у долинском делу у Лучанима и Гучи и у непосредној близини варошица, мада је и сеоско, брдско- планинско подручје, такође, угрожено. Рељеф подручја одликује се великом морфолошком разноврсношћу. Карактеришу га променљиве висинске разлике, различито усечене поточне и речне долине, са променљивим нагибима падина, што је пре свега условљено геолошким саставом терена. Планина Јелица представља природну границу између Драгачева и чачанске котлине. Пружа се правцем северозапад - југоисток. Највиши врх је Црна стена (929 m), Вериње (874 m), Градина (849 m), Рајачки вис (818 m) и Стјеник (789 m). Тај планински појас представља Горње Драгачево, а делом чини прелаз из јако заталасане у планинску област. У подножју Јелице, Овчара и Крстаца простире се Доње Драгачево, са брдима и врховима чије су падине блажег нагиба у односу на падине Горњег Драгачева. Овај брдско-брежуљкасти предео захвата просторе између 300 – 500 m надморске висине, рашчлањен је речним долинама и одаје утисак благо заталасаног земљишта. Поред Јелице, планински рељеф подручја чине планине Чемерно (1579 мнв), Крстац (599 мнв), Голубац (733 мнв) и Овчар. Највиша кота терена општине је Каменити Лаз (1315 мнв) на обронцима Чемерна (Г. Дубац), а најнижа у долини Западне Мораве (285 мнв) у северозападном делу подручја. Алувијалне долине реке Бјелице и Краваричке реке представљају најразвијеније и најгушће насељене просторе општине, са развијеном пољопривредом, али и подручје најугроженије поплавама и клизиштима. Речни токови у Драгачеву су усекли интересантне речне долине делимично клисурастог типа, од којих се посебно издваја се јединствена морфолошка целина Овчарско- кабларске клисуре, са укљештеним меандрима Западне Мораве, пећинама, манастирима, бањом, али и клисуре Бјелице (Г. и Д. Дубац), Змајеве реке, Вучковице и Рћанске реке. Драгачево обилује пећинама и другим облицима кречњачког рељефа, вртачама, литицама и др., од којих је највећа и најзначајнија Рћанска пећина. Вртаче су посебно заступљене у Доњој и Горњој Краварици, Ртима и Пшанику. Подручјем доминирају терени од 285-750 мнв., обухватају 87,5% територије и углавном су погодни за различите делатности, са мањим ограничењима. Висинске зоне са већим ограничењима су од 750-1000 мнв. чине 11,9% територије, док терени преко 1000 мнв. чине свега 0,6% територије. Најблажи нагиб терена имају углавном и најнижи терени у средишњем делу општине у долини Бјелице, у њеном средњем и доњем току, а равнијих терена има и на висоравнима (Горњи Дубац). Доминирају терени до 10% нагиба, углавном повољни или условно повољни за све намене, иако велики број клизишта и на мањим нагибима терена изнад 7-8% захтева посебна инжењерско-геолошка испитивања. Терени који су ограничено повољни са аспекта стабилности чине око 25,8%, док неповољни терени чине 7,5% територије. У геолошкој грађи Драгачева заступљена су литолошки комплекси и формације разних старости: палеозоик, тријас, јура, креда, миоцен, миоплиоцен и квартар. Геолошку основу Драгачева чини комплекс палеозојских формација, састављене првенствено од шкриљаца, филита и серицитских шкриљаца, кварцита, кварцних пешчара, мермера. Палеозојске стене граде планинске венце Драгачева, Крстац и Голубац скоро у целини. Горње Драгачево је планински крај, а делом чини прелаз из јако заталасане у планинску област. У подножју Јелице, Овчара и Крстаца простире се Доње Драгачево, са брдима и врховима чије су падине блажег нагиба у односу на падине Горњег Драгачева. Надморску висину земљишта у Доњем Драгачеву најкарактеристичнија је изохипса од 500 м. Педолошке карактеристике Педолошки састав земљишта је разноврстан, а најраспрострањенији типови земљишта на овом простору су: - алувијално земљиште – заступљено је на долинским странама реке З. Мораве и реке Бјелице, од ушћа у Западну Мораву до Пухова и од села Рти до Виче, затим у доњем току реке Горушице и долини Краваричке реке. - смонице – распрострањене су дуж читаве територије општине нарочито на брежуљкастим теренима Драгачевске потолине. - смеђе рудно земљиште - заступљено је у подјеличким селима од Граба, Горачића, Милатовића до насеља Каона, затим у подовчарским селима Дљин, Дучаловићи, Марковица до села Тијање; овај тип земљишта се може пронаћи и у селима Крстац, Горња Краварица, Рти и Котража. Смеђе рудно лесовито земљиште на кречњаку – налази се најчешће у вртачама и депресијама. Смеђе кисело земљиште на пешчару мало је заступљено, често је око токова река Горушица и Бјелица. - параподзол-пseudoglej – заступљен је у атарима села Краварица, Негришори, Пухово, Тијање и Турица и делови села Зеоке, Граб, Рогача, Горачићи и Живица. - смеђе скелетоидно земљиште на шкриљцима – на потесу леве

обале Бјелице у атарима села Ђераћ, Крстац, Лисице, Лис и део села Пухова и Доње и Горње Краварице. Бонитет земљишта је углавном више катастарске класе, и то од II до IV, што са аспекта погодности за коришћење у пољопривреди представља велики земљишни потенцијал, док су делови територије изнад 750 мнв. углавном V и VI катастарске класе. Културе пољопривредног земљишта на укупној територији општине заступљене су у следећим површинама: оранице и баште 6751 ха, воћњаци и виногради 2702 ха, ливаде и пашњаци 7437 ха. Земљишта речних долина Бјелице, Краваричке реке и Западне Мораве, која у укупним површинама учествују са око 25%, одликују се посебним карактеристикама и већим производним способностима у односу на околна земљишта. Погодна су за рентабилну производњу ратарских и воћарских култура. Земљишта брдско - планиског дела општине Лучани имају мању производну способност; међутим, и ова земљишта у доста високом проценту омогућавају рентабилну производњу кромпира и воћа, као и бављење сточарством. Посебан квалитет представља што се на овим земљиштима успешно производе и неки специфични производи за којима расте тражња на светском тржишту (малина, купина, јагоде). У периоду последњих пет деценија, приметна је промена структуре коришћења пољопривредних површина, у правцу смањења учешћа ораница и воћњака, а повећање ливада и пашњака, као и повећање пољопривредних земљишта која се не обрађују, што је најчешћи случај у деловима општине са већом надморском висином. Руралне просторне целине - на подручју општине Лучани, у геоморфолошком погледу, издвајају се три руралне целине: 1) долињски појас до око 300 мнв, око реке Бјелице и Краваричке реке; 2) брдски појас је у средишњем делу општине. 3) брдско-планински простор обухвата крајњи источни и јужни део подручја општине. У већем делу подручја доминирају културе, оранице су концентрисане у нижим атарима, а у планинском подручју је већи део под природним вегетацијама (шуме и пашњаци). Атари - по агроекономском аспекту и типологији по надморској висини, могу се сврстати у две основне групе: 1) брдски атари у средишњем делу подручја и 2) планински атари у рубном југоисточном делу општине (Властељица, Каона, Горњи Дубац). Поред ова два основна типа, брдски атари се на подручју општине Лучани јављају најчешће у два прелазна облика и то: 1а) долињско-брдски, делом уз реку Бјелицу и Краваричку реку, а делом у брдским областима и 1б) брдско-планински атари у подножју планине Јелице, у источном делу подручја. Насеља - на територији Лучани доминира разбијени тип сеоских насеља, а на појединим деловима подручја и његови варијетети. Климатске карактеристике подручја - клима на подручју општине Лучани има одлике од умерено-континенталне и континенталне варијанте до субпланинских и планинских карактеристика. Најтоплији месеци у години су јун, јул и август (средње месечне температуре ваздуха у овим месецима су испод 19,4 оС, док су најхладнији месеци: децембар, јануар и фебруар (средње месечне температуре ваздуха су испод 0 оС). Падавине се на подручју општине Лучани јављају најчешће у облику кише. Просечне годишње количине падавине крећу се око 700 мм. Највише падавина имају мај, јуни и јули. У осталим месецима количина падавина је доста равномерно распоређена. У планинском делу средња годишња количина падавина износи око 850 мм. Просечна релативна влажност ваздуха на овом подручју износи 80%. Максимум је јавља у децембру (89%), и јануару (87%). Релативна влажност ваздуха бележи високе вредности и током јула и августа месеца (74%). Када је реч о облачности, подручје одликује готово 1/3 облачних дана тј. око 136 дана. Највише облачних дана има, новембар -15,8, децембар -18,7 и јануар -17. Просечни годишњи број дана са појавом магле на овом подручју износи око 120 дана што је изузетно неповољно за ово подручје. Када је реч о пољопривреди, наведене природне карактеристике подручја су условиле да су воћарство, сточарство и производња кромпира, доминантно заступљене. Хидрографија Извори - на територији општине Лучани најчешће се јављају на додиру стена различите старости, на додиру дна и обода котлине и на додиру долињских равни и долињских страна. Јачи извори у брдско-планинском пределу се каптирају и њихове воде се користе за водоснабдевање насеља. Такви извори се налазе на планинама Јелица, Овчар, Каблар, Голубац, Крстац, Лис, где је изграђено преко 50 локалних водовода. Хидрографска мрежа - ову мрежу на територији општине Лучани чине река Бјелица са својим притокама и водотоци Краваричке реке (кроз општину Лучани протиче у дужини од 12,5km) и Лучке реке (са извориштем у Г. Дупцу) који припадају сливу реке Моравице. Бјелица је десна притока Западне Мораве, извире на 930 мнв. (Радов лаз). Протиче кроз средиште лучанске општине од југоистока ка северозападу, дужином од 41km од извора до ушћа у З. Мораву, код Гугаљског моста на 299 мнв. у селу Дљин. У горњем току (Горњи и Доњи Дубац до Виче) Бјелица је планинска река, са дубоком и уском клисурастом долином. Од Виче она тече кроз ширу долину и ерозивна проширења. Слив Бјелице (376km²) издужен је у правцу тока и одликује се изразитом асиметричношћу, тј.

неравномерним распоредом левих и десних притока. Бројније и богатије водом су десне притоке које долазе са планине Јелице - Горушица (12,2km), Вучица (5,2km), Живичка река (10,3 km), Драгачица (12,5km), Тијањска река, Негришорски поток. Левих притока има мање - речица Боровњак, Стењевачка река, Кривачко-Вичка река (10,3 km), а Рћанска река (22,5km) је најдужа лева притока Бјелице. Већи део слива Бјелице (55%) је под шумом и пашњацима, што није довољно да се регулише њен бијични карактер. Западна Морава је највећа река и протиче уз северну границу општине, кроз Овчарско-Кабларску клисуру, а њен погранични ток је 12,5km, од Гугаљског моста до границе са градом Чачком. Сливно подручје Бјелице је 55% под шумом и пашњацима, што још увек није довољно да би се елиминисао њен бујични карактер, већ су потребни антибујични и антиерозивни радови у сливу и регулација корита Бјелице и њених највећих притока. Поред плављења плодних пољопривредних површина готово при сваком наиласку великих вода плаве се саобраћајнице које из Гуче воде ка Чачку, Лучанима и Ивањици. Појава ерозије и бујичних токова присутна је на целој територији општине Лучани. Шуме Шумска вегетација на територији општине у свим газдинским јединицама показује општу зоналност карактеристичну за брдско-планинска подручја Србије. Најнижу зону чине: - шуме сладуна и цер, где су најчешће врсте цер, млеч, клен и црни јасен, а од жбуња - глог, дрен, трњина и леска; - шуме храста китњака које насељавају обично хладније експозиције претходне зоне или више пределе до зона букве, где се често са њом и мешају; најчешће врсте код ове биљне заједнице су: храст китњак, бели и црни јасен, млеч и дивље воће; најчешћи жбунови су: глог, трњина и леска. Вишу зону чине букове шуме, захватају веће површине и распрострањене су у великој мери на планини Јелици, те се за разлику од зоне Врљан - Кршеви, јавља у дубоким потоцима и хладним експозицијама и спуштају се до 400 мнв. Поред букве најчешће врсте су: јавор, бели јасен, брест, млеч и липа. Шуме букве, црног граба и јавора распрострањене су најчешће од 400 мнв до 900 мнв. Шуме црног граба се најчешће јављају на стрмим јужним експозицијама на кречњаку и доломиту где се често срећу и врсте дрвећа као што су младунац, цер, црни јасен, дивља крушка, брекиња и клен, а од жбуња има глога и клеке. У планинским пределима појављују се и четинарске шуме на планини Јелици (Кршеви и Јастребар) и потесу Мрчајевац, где поједина стабла досежу висину преко 50m. На простору Драгачева има састојина појединачних стабала и мањих група стабала бреза, као на пример у селу Гоњи Дубац - Белане, Доњи Дубац - Радовски крш, Бели камен - Кулаја и Матник, Вича - Доњи Брест и у Каони - Ајдучка вода. Од старих стабала издвајају се стара липа у насељу Каона, храстови у Доњој Краварици, високи бор у Грабу, стари храстови у Константиновића шуми у Вичи. Државно земљиште под шумама у општини Лучани простира се на 3709,34ha, док се површина шума у приватној својини налази на 11914ha. Основама газдовања шумама у државној својини, годишњи просечни обим сече износи 2800m³ годишње. Интензитет сеча у приватној својини износи 6200m³ годишње. Под заштитом Завода за заштиту природе Републике Србије заштићене су следеће шуме: 1) Предео изузетних одлика I категорије „Овчарско-кабларска“ клисура (заштићене шуме у државној својини на територији општине Лучани су површине 548,78ha); 2) Природни споменик „Рћанска пећина“ (заштићене шуме у државној својини у површини од 27,63ha). Ловиште „Драгачево“ са седиштем у Гучи је јединствено за подручје општине, подељено на 6 ловачких друштава, којим газдује ловачко удружење „Драгачево“. Од гајене дивљачи је најзначајнија: зец, фазан, пољска јаребица, дивља свиња и сrneћа дивљач. На простору општине Лучани шуме и шумско земљиште захвата укупно 15623,34ha од укупних површине општине што представља 33,25%, а што је мање од оптималне површине од 41% под шумама. Укупна ловна површина на простору општине Лучани износи 42000ha. Шумско земљиште је у највећем делу заступљено у планинском делу Општине. Предвиђа се повећање шумског земљишта за око 240 ha на рачун пољопривредног земљишта нижег бонитета и на пошумљавање непродуктивног земљишта, јаруга, камењара и сл. у површини од око 21ha (свеукупно око + 0,5%). У односу на значај (привредни, еколошки и туристички), планирано шумско земљиште је намењено за: - шуме са привредним функцијама (производња дрвне масе, коришћење шумских плодова и лековитог биља, коришћење дивљачи и др.); - заштитне шуме, у приобаљу планираних акумулација и на свим ерозивним подручјима, на главним саобраћајним правцима, око насеља и привредних зона, и слично; - шуме за спортско рекреативне садржаје, у оквиру туристичких комплекса и појединачних објеката и слично. Планирано је побољшање стања постојећих шума. Како ниске шуме чине значајан део природних шума, а имају мање продукционе способности и мању естетску вредност, приоритетно је превођење ниских шума у високе; такође, потребно је и санирање деградираних ниских шума (присуство стоке, кресање лисника, неправилна сеча, и др.). Неопходно је извршити и нова пошумљавања у циљу

повећања површина под шумом.

Стање и трендови у руралном подручју

Демографске карактеристике и трендови: Кретање броја становника на територији општине карактерише континуалан пад становништва од 1953. године, уз значајне разлике у појединим временским интералима. Опадање броја становника наставило се од 2002.г. (24.614 ст.) до 2011.г. (20.897 ст.), и у последњем међупописном периоду наставило се са падом броја становништва. Према попису из 2022 .године живи укупно 16933 становника, укупан број пописаних становника 16760, а са допуном из административних извора 330 па је укупан број према попису из 2022. године 17090 становника са бројем пописаних домаћинстава 6466 на територији општине Лучани. Процентуално у пописном међупростору од 2011. године до 2022. године је са падом од 18,21%. Укупан број становника по насељеним местима по попису из 2022. године на градско: становника: 4412 односно 26,05% а од тога мушког рода: 2103 односно 12,41%, женског рода: 2309 односно 13,63% а на остала становника: 12521односно 73,94% а од тога мушког рода 6466 односно 38,18%, женског рода 6055 односно 35,78%. Укупно живорођених 133 а умрлих 375, природни прираштај -242, стопа умрлих на 1000 становника 22 а стопа природног прираштаја на 1000 становника -14,2. По попису становништва из 2022. г. према националној припадности, по општинама и градовима укупно становника има 16933 а од тога срба: 16154, албанаца: 11, југословена: 17, мађара: 1, муслимана: 5, немаца 3. Природно кретање становништва у уској је вези са иселавањем становништва из појединих делова општине. Број становника које станује од рођења у истом насељу 9387, досељено становништво укупно 7546, досељено из другог насеља из исте општине 6646, досељено из друге општине у истој области 3799, из друге области 1137, и из непознатих општина , досељени 1666, досељено становништво укупно 44, из бивших република 900, из других држава 457и из непознатих држава досељено 443.У општини је током последњих деценија ослабљена демографска основа, која је временом старила и тако била све неспособнија за нормалну репродукцију становништва. Томе треба додати и друштвено-економске тешкоће које су притискале ово подручје и подстицале млађе становништво на одлазак у ближе или даље градске центре. Природни прираштај у том периоду има сталне негативне вредности што је резултат ниске стопе наталитета и релативно високог морталитета становништва општине Лучани. Негативан природни прираштај ће у будућности представљати ограничење за демографски, економски и социјални развој. Структура становништва - полазећи од уобичајене поделе да се старим становништвом сматра оно у коме особе са 60 и више година премашује учешће од 12% у укупном броју, а млађим оно становништво у коме особе до 19 година премашују 35% становништва, уочава се да је старосна структура све неповољнија и да је становништво општине Лучани у фази дубоке демографске старости. Просечна старост становништва износи 47,6 година, што је изнад републичког нивоа. Број становника до 4 године по попису 2022.г. 672 односно 3,96%; од 5-9 г. 681односно 4,02%; од 10-14 г. 633 односно 3,73%, од 15-19 г. 776 односно 4,58% , од 20-24 г. 755 односно 4,45%, од 25-29г. 822 односно 4,85% , од 30-34г. 850 односно 5,01%, од 35-39 г. 934 односно 5,51% , од 40-44г. 951 односно 5,61% , од 45-49 г. 1177 односно 6,95% , од 50-54 г. 1241 односно 7,32% , од 55-59 г. 1344 односно 7,93% , од 60-64 г. 1411 односно 8,33% , од 65-69 г. 1626 односно 9,60% , од 70-74 1268 односно 7,48% , од 75-79 г. 714 односно 4,21% , од 80-84 г. 653 односно 3,85% . Школска спрема, писменост компјутерска писменост становништва по попису 2022.г без школске спреме 144 односно 0,85%, непотпуно основно образовање 1448 односно 8,55%, , основно образовање 3310 односно 19,54%, , средње образовање 8296 односно 48,97%, , са гимназијом 266 односно 1,57%, , са специјализацијом 221 односно 1,30%, , више образовање 513 односно 3,02%, , високо образовање 1171 односно 6,91%, . Економска структура становништва - у укупном броју становника општине лица која обављају занимања 5678 односно 33%, незапослених 928 односно 3,7%, економски неактивни деца млађа од 15 година: 1986, ученици, студенти старији од 15 година: 963, пензионери 4977 односно 29%, лица са приходима од имовине 53, лица која се баве производњом добара за своје потребе свог домаћинства 669,лица која обављају само кућне послове на свом газдинству 1548, остало 431. Најнеповољнија ситуација је у брдско-планинским насељима где је управо одмакlost процеса старења и исцрпљеност радног континента код пољопривредног становништва основни лимитирајући фактор будућег демографског и укупног развоја насеља. Активно становништво се

од 1961. године до 2002. године смањило од 17144 на 11416 лица а од 2011. г. до 2022. г. за 3964 односно са допуном пописа 3807. У оквиру активног становништва искоришћеност радног континента износи 84.1% за Општину, 77.1% за општински центар и 86.6% за сеоска насеља. Најнеповољнија ситуација је у брдско-планинским насељима где је управо одмакlost процеса старења и исцрпљеност радног континента код пољопривредног становништва основни лимитирајући фактор будућег демографског и укупног развоја насеља. Активно становништво се од 1961. године до 2002. године смањило од 17144 на 11416 лица. Промена броја и просечна величина домаћинства - условљена је променом укупног броја становника, раслојавањем домаћинства, смањењем просечног броја чланова у домаћинству. У целини, простор општине Лучани има просечно мало домаћинство – 2,63 чланова по домаћинству (2022.г.) и то градска 2,53% а остала 2,37%, а 1948. године било је 5,7 становника по домаћинству. Упоредни преглед броја домаћинства од 1948. г. до 2022.г. је са падом. Од 2011. г до 2022.г смањено је за 9.49%.

Упоредни преглед броја домаћинства од 1948. г. до 2022.г.

Година	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011	2022
Укупно	5640	6655	7408	8032	8498	8406	8277	7302	6609
Градска	344	954	981	1269	1587	1887	2062	1873	1839
Остала	5296	5701	6427	6763	6911	6519	6215	5429	4770

Диверзификација руралне економије: Од укупног становништва општине Лучани, било је 3705 запослених (2011.г.), тј. 3273 запослених у привредним друштвима, установама, задругама и организацијама. У 2022. години укупна запосленост према полу и општини пребивалишта је 5614 односно 33,15% и то женског рода 2143 односно 12,65%, мушког рода 3402 односно 20,09% а у 2023. г. укупна запосленост према полу и општини пребивалишта је 5614 и то женског рода 2209, мушког рода 3405. Регистрована запосленост на основу годишњег регистратора, запослени у правним лицима, лица која самостално обављају делатност, предузетници и запослени код њих, по секторима и према општини рада: пољопривреда, шумарство и рибарство 32 односно 0,18%, рударство 6 односно 0,03%, прерађивачка индустрија 2541 односно 15%, снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација 191 односно 1,12%, снабдевање водом; управљање отпадним водама, контролисање процеса уклањања отпада и сличне активности 58 односно 0,34%, грађевинарство 155 односно 0,19%, трговина на велико и мало; поправка моторних возила и мотоцикала 329 односно 1,94%, саобраћај и складиштење 250 односно 1,47%, услуге смештаја и исхране 154 односно 0,90%, информисање и комуникације 7 односно 0,04%, Финансијске делатности и делатност осигурања 26 односно 0,15%, пословање некретнинама 1 односно 0,005%, стручне, научне и техничке делатности 92 односно 0,54%, административне и помоћне услужне делатности 34 односно 0,20%, државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање 162 односно 0,95%, образовање 278 односно 1,64%, здравствена и социјална заштита 197 односно 1,15%, уметност; забава и рекреација 83 односно 0,49%, и остале услужне делатности 61 односно 0,36%, односно укупно 4893 односно 28,89 %. Општина Лучани спада у III групу развијености (60-80% републичког просека) по уредби Владе Републике Србије о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе у Србији. По подацима Агенције за привредне регистре из 2021. године, у општини Лучани укупно је регистровано 147 привредних друштава и 289 предузетника. Увидом у структуру прихода видљиво је да 12% укупних прихода долази од предузетника, док остатак прихода потиче од свих других форми привредних субјеката, истовремено само два велика привредна субјекта чине 41% укупних прихода привреде док су остали сегменти у распону од 15 до 22%, од укупног броја привредних субјеката највећи део чине микро привредни субјекти 92%, а са малим чине 98% односно на подручју целе општине постоје четири средња и два велика привредна субјекта у структури запослених 38% припада малим и микро привредним субјектима, док два велика предузећа запошљавају чак 48% свих запослених у привреди. Може се закључити да постоји потенцијал, али и тренд развоја пратеће индустрије за велике системе, као и снажна основа за даљи развој предузетништва, а која захтева изградњу још снажнијег пословног амбијента. Даљом анализом доступних података уочљив је основ за брзи раст преко 150 предузетника, али и преко 65 привредних

друштва која тренутно запошљавају преко 1.000 запослених, што чини основу за даљи раст запослености (приказаним резултатом није обухваћена наменска индустрија). Анализом оставрених прихода по делатностима, као и према броју запослених у истим, јасно је наглашена индустријска традиција вазана за наменску индустрију, тј. метало прераду и хемијску индустрију. Следећа по значају је прерађивачка индустрија која показује растући потенцијал, а која се ослања на локалну пољопривредну производњу. У Лучанима је, по подацима Националне службе за запошљавање, у месецу августу 2022. године евидентирано 788 незапослених, од чега 464 особе женског пола. Око 41% незепослених је у старосној категорији преко 45 година, а највише незапослених има у категорији 55-59 година (116). Очигледно постоји позитиван тренд запослености (тј. смањења незапослености) што указује да постоје могућности и потребе подршке развоју пословног окружења, подизању запослености уз активну бригу о полној и старосној структури, пре свега лица без квалификација, односно нижим степеном образовања. Просечна нето зарада у 2021. години у општини Лучани била је 63.892 динара, што је више од просека зарада у осталим градовима и општинама Моравичког управног округа, а мање од републичког просека који износи 65.864 динара. Просечна зарада из године у годину расте. Регистрована запосленост у 2022. години према општини рада-укупно 4896, запослени у правним лицима 3847, предузетници и запослени код њих и лица која самостално обављају делатност 8 у радном односу и ван радног односа) 810, регистровани индивидуални пољопривредници 239.

Рурална инфраструктура: Друмски саобраћај је доминантни облик превоза људи и роба на подручју Општине Лучани. Друмске саобраћајнице повезују општину Лучани са суседним општинама: Чачак, Краљево, Ивањица, Ариље и Пожега. Лучани, административни центар општине удаљен је од Београда као административног центра Републике Србије око 170 km. Истовремено, Лучани се налазе на растојању око 26 km од Чачка - центра Моравичког управног округа. Преко чворова „Кратовска Стена“ на око 1,3 km од Лучана и „Бељина“ на око 18 km од Гуче (друго насељено место градског карактера у општини Лучани) остварује се повезивање планског подручја са државним путем IA реда број 4. - граница са Босном и Херцеговином (гранични прелаз Котроман) – Ужице – Чачак – Краљево – Крушевац – Појате (веза са ДП IA реда број 1 државна граница са Мађарском – државна граница са Македонијом). Државни пут IA реда бр. 4 се простире дуж северне границе општине, у правцу запад- исток, у дужини од око 10,27 km. Са становишта ширег територијалног повезивања планског подручја, то је тренутно најзначајнија саобраћајница, која физички прелази преко територије општине Лучани у укупној дужини од око 1,6 km. Мрежу државних путева другог реда (ДП II реда) чине путеви: - ДП II реда бр. 151 Бељина- Гуча – Ивањица, од станице km 7+650 (граница града Чачка) до станице km 35+800 (граница општине Ивањица), дужине 28,150 km и - ДП II реда бр. 154 Кратовска Стена – Лучани – Гуча – Каона – Драчкићи, од станице km 0+440 (граница града Чачка) до станице km 41+850 (граница општине Краљево), дужине 41,410 km. Државни путеви II реда бр. 151. и бр. 154. преклапају се, од чвора 1053 „Гуча“ до чвора 0480 „Гуча (Ивањица)“, у дужини од 4,832 km. Железнички, ваздушни и водни саобраћај инфраструктурно нису заступљени на територији општине Лучани. Корисници ових видова саобраћаја упућени су на употребу терминала на локацијама ван територије општине. Најближа службена железничка места су Овчар Бања, Јелен До и Драгачево. Корисници ваздушног саобраћаја упућени су на коришћење аеродрома у Београду и Нишу. Према званичним подацима локалне самоуправе, Општина Лучани располаже са 9 општинских путева I реда и 17 општинских путева II реда, укупне дужине 186,5km. Водоснабдевање - генералним пројектом и претходном студијом оправданости водоснабдевања насеља општине Лучани (израђена је 2008. г. од стране "МП – Велика Морава" из Београда), приказани су основни технички елементи за решавање водоснабдевања, дате су основне смернице за даља истраживања у овој области и представљају основ за више нивое пројектовања и реализације идеје о ширењу мреже за снабдевање насеља водом. Генерални пројекат сакупљања, одвођења и пречишћавања отпадних вода насеља општине Лучани (2007.г., Институт за водопривреду "Јарослав Черни", Београд), извршио је идентификацију стварног садашњег стања у области каналисања и третмана отпадних вода, чиме је добијена јасна слика постојећег стања и технички исправна и економски оправдана основа за сва даља решавања проблематике отпадних вода, уз адекватну заштиту изворишта за водоснабдевање становништва и животне средине уопште. Према одредбама Водопривредне основе Републике Србије ("Службени гласник РС" бр.11/2002), општина Лучани је у ближој и даљој перспективи опредељена на изворишта водоснабдевања подземних вода са своје

територије и регионалног водопривредног система "Рзав", а за технолошке потребе водом из водотока. Из постојећих водозахватних објеката регионалног система "Рзав", вода се гравитационо допрема путем регионалног дистрибутивног цевовода $\varnothing 1500\text{mm}$ од Ариља до Кратовске стене, где је изграђен одвојак у правцу Лучана $\varnothing 500\text{mm}$, којим се вода доводи до постојећег резервоара $V=2000\text{m}^3$ воде у Лучанима и даље у дистрибутивни систем општине Лучани, који се састоји од 3 подсистема. Подсистем 1 обухвата снабдевање водом, поред централних насеља Лучани и Гуча, и велики број насеља: Вича, Горачићи, Горња Краварица, Граб, Губеревци, Дљин, Доња Краварица, Дучаловићи, Ђерађ, Живица, Зеоке, Кривача, Крстац, Лис, Лисице, Марковица, Негришори, Пухово, Рогача, Ртари, Рти, Тијање и Турица. Извориште Подсистема 2 је акумулација "Голи Камен". Овим системом обухваћена су насеља Бели Камен, Вучковица, Котража и Пшаник. Подсистем 3 обухвата остала насеља општине Лучани у којима ће се водоснабдевање решавати локално. У већини ових насеља је неповољна конфигурација терена и мала густина становања (разуђена брдска насеља). Канализација отпадних вода – садашње стање прикупљања, одвођења и пречишћавања употребљених санитарних вода је такво да нема адекватног решавања проблема сакупљања, одвођења и пречишћавања отпадних вода. Сада се исте упуштају директно у реку Бјелицу и њене притоке, без икаквог третмана, чиме се угрожавају површински и подземни токови воде, као и изворишта водоснабдевања локалног становништва. У циљу задовољења будућих потреба за електричном енергијом, повећања расположиве снаге и побољшања квалитета и поузданости напајања потрошача електричне енергије, потребно је извршити правовремено планирање, реконструисати постојеће и изградити нове електроенергетске објекте свих напонских нивоа. Примарни извор електричне енергије је постојећа ТС 35/10kV "Гуча", инсталисане снаге 2x20 MVA, преко које се остварује веза са ширим електроенергетским системом. За напајање ове ТС користе се постојећи 110kV далеководи из правца Чачка и Пожеге: - бр.1138, који повезује ТС 110/35kV "Гуча" са ТС 220/110kV "Чачак 2", - бр.1137, за везу ТС 110/35kV "Гуча" са ТС 220/110kV "Пожега". Као извор напајања служи и ХЕ "Овчар Бања", чија је снага после ревитализације 2009.године повећана на (3+5) MW. С обзиром да се ТС 110/35kV "Гуча" напаја из два правца, односно да је прикључена на суседне ТС 220/110kV у Чачку и Пожеги, обезбеђен је висок степен поузданости напајања на напонском нивоу 110kV, посебно имајући у виду да су далеководи изграђени на челично-решеткастим, топлоцинкованим стубовима са проводником 240mm^2 Al- $\checkmark$. Обезбеђење потребне електричне енергије на напонском нивоу 35kV се врши преко ТС 35/10kV. У надлежности електродистрибуције су ТС 35/10kV: - "Гуча 1", снаге 2x4 MVA, са уграђеним трансформаторима 4+2,5 MVA, - "Лучани", снага 2x8 MVA, са уграђеним трансформаторима 2x4 MVA, - "ИКГ", снаге 2x8 MVA, са уграђеним трансформаторима снаге 2x4 MVA, - "Котража", снаге 2x4 MVA, са уграђеним трансформаторима снаге 2x2,5 MVA. Поред наведених, користе се и 2 ТС које нису у надлежности електродистрибуције и то: - ТС "Овчар Бања" 35/10kV укупне активне снаге (3+5) MW, - ТС "Милан Благојевић" 35/6kV, инсталисане снаге (4,375+6,88) MVA са које се у зимској сезони могу користити вишкови електричне енергије, које не ангажује предузеће "Милан Благојевић". Све наведене ТС 35/10kV и 35/6kV су повезане у електродистрибутивни систем 35kV далеководима, који су изграђени на челично-решеткастим стубовима, топлоцинкованим, са проводницима Al- $\checkmark$ пресека 70mm^2 и 95mm^2 из ТС 110/35kV "Гуча" и то: - до ТС 35/10 kV "Гуча 1" дужине око 0,685 km, - до ТС 35/10 kV "Лучани" дужине око 12,4 km, - до ТС 35/10 kV "Котража" дужине око 10,5 km, - до ТС 35/10 kV "ИКГ" дужине око 2,9 km. - ТС 35/10kV "Лучани" је повезана далеководом 35kV са ТС "Овчар Бања" дужине 5,2 km. - ТС 35/6kV ХИ "Милан Благојевић" Лучани такође електричну енергију добија преко 35kV далековода из правца ТС "Лучани". Све ТС 35/10kV задовољавају потребе потрошача електричне енергије. Грађене су као зидани објекти за смештај разводних постројења 35kV и 10kV, са расположивим помоћним просторијама и са командним просторијама намењеним за смештај система напајања опште потрошње, заштитне опреме и извора помоћних напона. Средњенапонска 10 kV мрежа је изведена као изолована, већим делом као надземна (око 92%), а мањим делом као кабловска (око 8%). Знатан део 10kV мреже је изграђен на дрвеним стубовима (око 55%) и са недовољним пресеком проводника Al- $\checkmark$ 25 до 50mm^2 и са превеликим дужинама, што за последицу има велике губитке енергије и лоше напонске прилике у електродистрибутивној 10kV мрежи. Мањи део је изграђен на бетонским стубовима са одговарајућим пресеком проводника. Кабловска 10kV мрежа је заступљена у насељима Гуча и Лучани, чиме је обезбеђена већа сигурност напајања потрошача и бољи квалитет испоручене електричне енергије. ТС 10/0,4kV у насељу Гуча су типске-зидане и монтажне бетонске, а на сеоском подручју зидане, типа

"Кула" и стубне снаге до 250KVA на бетонским стубовима (SBTS) и на челично-решеткастим стубовима (STS). Нисконапонска мрежа је изграђена као надземна, а у незнатном обиму као кабловска. Више од 50% мреже је на дрвеним стубовима, са Alč водовима недовољног пресека и са високим степеном дотрајалости, што не обезбеђује потребни квалитет и поузданост напајања потрошача електричном енергијом. Дужина извода нисконапонске мреже са појединих ТС 10/0,4kV су превелике, што за последицу има знатне губитке електричне енергије. Из тог разлога је неопходно убрзати реконструкцију и замену дотрајале мреже новом на бетонским стубовима и са одговарајућим пресеком проводника. Јавна расвета на планском подручју је недовољно заступљена и изграђена углавном у насељу Гуча, Лучани и већим месним заједницама урбаног типа. У сеоским месним заједницама иста је заступљена у недовољном обиму, са светиљкама које не обезбеђују квалитет и економичност расвете. Највећим делом светиљке су монтиране по стубовима надземне мреже. Коришћење обновљивих извора енергије у предходном периоду није било заступљено у довољној мери према расположивим потенцијалима подручја, пре свега у погледу коришћења хидроенергије, соларне и биоенергије. Комутациона чворишта телекомуникационе мреже на подручју општине Лучани чине: чворна централа Гуча са 11 истурених степена (ЧЦ Гуча+DSLAM, ИС Котража+DSLAM, ИС Пухово+DSLAM, ИС Вича+DSLAM, ИС Граб, ИС Тијање, ИС Каона, ИС Милатовићи, ИС Вучковица, ИС Доњи Дубац, ИС Горња Краварица и ИС Горачићи), RDLU Лучани и RDLU Марковица везаних на HOST Чачак, MSAN Живица и четири базне станице за CDMA фиксну телефонију (Гуча CDMA, Јелица CDMA, Котража CDMA и Овчар CDMA). Већина од ових комутационих чворова има, поред класичних телефонских прикључака (POTS) и DSLAM опрему са ADSL прикључцима за широкопојасне услуге. Инсталирани капацитети са класичним фиксним телефонским прикључцима (POTS) задовољавају потребе корисника. Укупан број телефонских прикључака на подручју је 8806, а од тога је 8749 директних и 57 двојника. Услугу широкопојасног преноса података ADSL, на наведеном подручју тренутно користи 1 048 корисника или 11,9%. Инсталисана примарна ТТ мрежа је подземна и мањим делом каблови су постављени у кабловску ТТ канализацију. На подручју општине Лучани изграђено је укупно 3,17km кабловске ТТ канализације, положено 10,38km пластичних цеви и 3,71km кабловских каналица. Главни каблови су у овом тренутку довољног капацитета, а даљом децентрализацијом приступне мреже кроз инсталацију нових мултисервисних приступних чворова (MSAN) скратиће се претплатничка петља и добити нове резерве у дистрибутивној мрежи на постојећим кабловима. У руралном делу општине је једним делом реконструисана мрежа, али остаје потреба за реконструкцијом мрежа на подручју Бјелице, Турице, Дљина, Крстаца, Негришора, Горачића и Каоне. На овим подручјима је углавном ваздушна мрежа, рађена бакарним кабловима типа ТК33U који су стари преко 20 година и дотрајали. Реконструкција мреже подразумева претплатнике у ближој околини објеката комутације, а даљи претплатници су већ решени или ће се решавати бежичном фиксном телефонијом (CDMA). Један део кабловске приступне мреже (око 50% капацитета) реализован је кабловима са термопластичном изолацијом типа ТК59GM, новијег датума, а највећим делом положени каблови у примарној мрежи су са оловним омотачем и ваздушно-папирном изолацијом стари више од 15 година. Ови каблови ће бити сукцесивно мењани у складу са динамиком изградње приступних мрежа нових мултисервисних чворова. Главне релације оптичких каблова у транспортној мрежи на овом подручју су: ОК Лучани – Марковица, ОК Гуча – Тијање – Пухово, ОК Гуча – Бјелица – Котража – Вучковица – Д.Дубац и ОК Бјелица – Вича – Горачићи – Каона – Милатовићи. У општини Лучани већина комутационих тачака је међусобно повезана транспортним оптичким каблом (ОК ТМ), као и са вишим комутационим равнима. Гробља – за сва гробља на подручју општине планира се опремање потребном комуналном инфраструктуром, обезбеђивање простора за пратеће обавезне садржаје, уређивање зона заштитног зеленила и зеленила у оквиру комплекса. Такође, потребно је сачувати околне слободне просторе за могућа проширења. За проширење постојећих и локације нових гробља прописује се обавеза израде планова детаљне регулације. С обзиром на то да на подручју општине постоје бројна стара гробља са споменичким својствима (надгробни споменици и кенотафи), неопходно је применити прописане мере заштите културних добара. Зелене пијаце - на основу капацитета и потреба насеља, зелена пијаца у Гучи задовољава потребе и задржава се на постојећој локацији, уз њену реконструкцију, даље уређење и одржавање према еколошко - санитарним условима и законским прописима. У градском насељу Лучани планира се измештање зелене пијаце на другу локацију у зони градског центра. У склопу пијаце потребно је изградити просторе за мања складишта робе, просторе за администрацију, јавни тоалет, као и друге комплементарне садржаје:

продавнице прехранбене робе, пољопривредне апотеке и слично. Такође, потребно је обезбедити паркинг простор за теретна возила за снабдевање. За унапређење мреже насеља, пожељно је обезбедити локације за зелену пијацу у ЦЗН Котража, Вича и Горачићи, као и у ЛЦ Каона, уз њихово опремање у складу са наменом. Према потребама, могуће је формирање зелене пијаце и у туристичком месту Овчар Бања. Сточне пијаце – постоје у Гучи и Котражи. Планом се предвиђа задржавање постојећих локација сточних пијаца, уз њихово функционално побољшање и одржавање у складу са Законом прописаним условима. Пошто брдско-планински део територије општине има потенцијале за унапређење сточарства, потребно је обезбедити нову локацију за сточну пијацу у Марковици. Она не сме да буде у центру насеља, већ на његовом ободу, ни близу природних и културних добара, са обезбеђеним саобраћајним приступом из свих насеља, пратећом опремом и комуналном инфраструктуром. У складу са Националном стратегијом управљања отпадом, концепција управљања отпадом општине Лучани је заснована на коришћењу регионалне депоније „Дубоко“ у Ужицу и изградњи претоварне станице у Гучи. Мобилна телефонија, поштанска мрежа, радио и ТВ мрежа, интернет - територија општине Лучани добро је покривена фиксном телефонском мрежом. Преносни системи су дигитални, раздвојени су претплатници у статусу двојника што остварује бољи квалитет мреже и лакши приступ интернету путем ADSL уређаја. Велики број становништва градског насеља имају приступ интернету док становништво на селу нема могућност остваривања интернет везе осим уколико постоји домет за бежични интернет. На територији општине Лучани постоје 2 централне поште са седиштем у Гучи и Лучанима и 5 сеоских у Марковици, Вичи, Горачићима, Каони, Котражи. Покривеност општине мобилним сигналимa свих постојећих оператера је задовољавајућа.

Показатељи развоја пољопривреде

Пољопривредно земљиште: Највеће површине доњег Драгачева заузимају параподзоли и еродирани параподзоли који имају лоше хемијско физичке карактеристике. Преко 80% површина горњег Драгачева отпада на смеђе скелетно земљиште на флишу које је по правилу неразвијено земљиште уз појаву трајне ерозије. Знатно мање је распрострањено смеђе рудо земљиште на кречњаку. Има га у Дљину, Дучаловићима, Негришорима, Марковици, Ртарима, Тијању, Вичи, Котражи и донекле Вучковици. Еродирана смоница се може наћи у Ртарима, Дучаловићима, Негришорима и местимично у Тијању и Рогачи. Потенцијална плодност му је велика па спада у наша најбоља земљишта. Алувијални наноси се налазе у долини реке Бјелице и Краварице и по особинама су погодни за гајење свих пољопривредних култура. Минералне сировине - на основу досадашњег степена истражености подручја Драгачева евидентирана је појава различитих минералних сировина. Најзначајнији су угљеви – лигнит у Ртарима, Горачићима и Тијању. Констатоване су и истражене три угљоносне серије, од којих је најперспективнија и до сада најистраженија-најмлађа тзв. Тијањска (атар села Тијања). Резерве угља се процењују на 49 милиона тона, а просечна енергетска вредност износи

9.100 килоџула по килограму. Геолошки састав и грађа Драгачева дају реалну претпоставку постојању лежишта хидротермалне енергије као и лежишта петрогеотермалне енергије – «сувих» топлих и врелих стена на дубинама између 2-4 км. У Овчар Бањи има термоминералне воде у експлоатацији, а на подручју Котраже и Виче има појава извора минералних вода. Лековита вода Овчар Бање чија је температура 370- 380С садржи макроелементе калцијум и натријум и микроелементе калијум, литијум, рибидијум, цезијум, стронцијум, баријум, јод, бром, фосфор, флуор и манган. Користи се за лечење, углавном, реуматичних обољења, спондилоза и артоза, последица прелома костију, повреда мишичног ткива. Украсне брече (Граб и др) које су експлоатисане и тражене на домаћем и страном тржишту, архитектонско грађевински камен (карбонатна бреча) који постоје на подручју Тијања и околине и други грађевински материјали (кречњак, туфови, кровни шкриљци, дијабази и др) заслужују пуну пажњу. На Јелици, северно од Горачића налази се лежиште сенонског бречанског кречњака. Такође сенонског кречњака има и у Котражи, где га мештани експлоатишу. До сада истражене појаве и лежишта магнетита у контактної зони према Краљеву омогућавају даља истраживања. Појаве феросиликата на Јелици, антимона у Горњем Дубцу и Јелици, хромита на Јелици, бакра у Дучаловићима треба даље истраживати. Има више појава кварцних пескова (долина Краваричке реке), а бројне појаве и лежишта разноврсних глина оправдавају даља истраживања. Песка и шљунка има у долини Бјелице који се експлоатишу на разне начине и веома често неконтролисано. На територији општине земљиште је

угрожено са више аспеката: отпадни материјали, клизишта, хемизација углавном изазвана људским активностима приликом употребе вештачких ђубрива и хемијских средстава, ерозија, и др. По попису из 2011. године укупно наводњавано земљиште ораница и башта је 166 пољопривредних газдинстава односно 104 ха (53 ха жита и кукуруза за силажу 1,4% од укупне површине под усевом); воћњаци 277 пољопривредних газдинстава на 107 ха; Према начину наводњавања површински се наводњава 52,2 ха, орошавањем 13,1 ха и кап по кап 34,7 ха. Наводњавање се на газдинствима врши површинским водама на газдинству и ван газдинства, из подземних вода, водом из водовода, и другим изворима наводњавања. По Програму заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта из 2014. године било је 10.16.01 ха. Према подацима Пописа пољопривреде из 2012 године укупна површина расположивог земљишта на територији општине Лучана износи 30762ха, од тога 17100 ха, је коришћено пољопривредно земљиште, 1473 ха је некоришћено. Од укупне површине коришћеног пољопривредног земљишта на окућнице отпада 206 ха односно 2244 пољопривредних газдинстава, оранице и баште 6751 ха односно 4071 пољопривредних газдинстава, ливаде и пашњаци 7437 ха односно 4519 пољопривредних газдинстава, воћњаке и винограде 2699 ха односно 4449 пољопривредних газдинстава и то плантажни 1392 ха, екстезивни 1307 ха , површине под поврћем, бостаном и јагодама 49 ха (парадајз 2 ха, купус и кељ 10 ха, паприка 1 ха, црни лук 1 ха). Од укупне површине под ораницама и баштама од 6751 ха, под житима је 3618 ха, под махунаркама је 27 ха, под кромпиром је 997 ха, под индустријским биљем 3 ха, и под крмним биљем је 1852 ха и то мешавина трава 840 ха, кукуруз за силажу 226 ха, детелина 332 ха. Од укупне површине под житима и махунаркама 3618 ха, под пшеницом је 799 ха, под ражи је 16 ха, под јечмом 80 ха, под овсом је 265 ха, под кукурузом за зрно је 2336 ха и под осталим житима за зрно је 123 ха.

Према подацима Пописа пољопривреде из 2023 године коришћено пољопривредно земљиште газдинстава по категоријама износи: укупно пољопривредених газдинстава 4833, КПЗ укупна површина 18055.18 ха, окућница ПГ 3833, окућница у ха 443.64 ха, оранице и баште ПГ 3775 у ха 7335.9 ха, ливаде и пашњаци ПГ 4065, ливаде и пашњаци по ха 7079.73ха, воћњаци ПГ 4127, воћњаци по ха 3161.18 ха. Код сталних засада ПГ са виноградима износи 27, укупна површина 5.96 ха, расадници ПГ 30 а укупна површина 24.92 ха и остало ПГ 10 са површином од 3.85 ха. Оранице и баште укупно по хектару: 20874 ха, жита 48396,71 ха, махунарке 28871.52 ха, кромпир 251.46 ха, шећерна репа 7485.55 ха, индустријско биље 13.09, поврће, бостан и јагоде 84.72 ха, цвеће и украсно биље 1886.85 ха, крмно биље 14.36 ха, остали усеви 9646.47 и угари 21.99 ха.

Површине под житима и махунаркама у ха: укупно пољопривредених газдинстава 3332, укупно под житом 4833.68 ха, под пшеницом и крупником 937.29 ха, дурум пшеница 16.08 ха, раж 9.07, јечам 146.45, овас 212.24 ха, кукуруз за зрно 3323.5ха, тритикале 163.78ха, остала жита за зрно 25.27 ха. Укупан број ПГ под махунаркама је 163 са површином од 13.95 ха, и то пасуљ 13.73 ха, остале махунарке 0.22 ха.

Под индустријском биљем укупно 2.92 ха, дуван 0.1 ха, хмеља, уљане репице нема уопште, сунцокрет 0.5 ха, лековито, ароматично биље и зачинско биље 1.82 ха.

Површине под поврћем, бостаном и јагодама по ха: укупно пољопривредених газдинстава 613, укупна површина 147.37 ха, парадајз 13.97 ха, купус и кељ 18.85 ха, паприка 11.65 ха, црни лук 12.86 ха, бели лук 3.33 ха карфиол 2.54, шаргарепа 5.98 ха, грашак 1.59 ха, краставац 1.82 ха, остало свеже поврће 10.16 ха, диње и лубенице 1.49 ха, јагоде 63.13 ха, од тога у ПГ 98 а под површином 35.7 ха.

Површине под крмним биљем у ха: укупно пољопривредених газдинстава 1216, укупна површина у ха 1268.06 ха, мешавина трава 367.62, кукуруз за силажу 185.16 ха, остала жита која се жању зелена 4.65 ха, крмне легуминозе (луцерка, детелина и остале) 697.56 ха, остало биље које се жање зелено 12.91 ха, остало коренасто и зељасто крмно биље 0.16 ха.

Вишегодишњи засади: Воћарство - у Драгачеву има дугу традицију, где су гајене шљива, јабука, крушка, а касније и ситно јагодичасто воће – јагода, малина, купина. Брдски и брдско-планински рељеф, педолошки покривач и клима погодују гајењу воћа у овим крајевима. Дугорочно посматрано, евидентан је сталан пад у укупној производњи јабуке и шљиве, уз мањи раст ових воћарских култура у периоду 2002-2009.г . Од 2009. године па све до данас површине под малином и број засада су у порасту. Због увећане производње воћа, првенствено малине, подигнути су нови капацитети за складиштење у Гучи, Крстацу, Вичи и Д. Краварици. Обзиром да Драгачево припада брдским и брдско-планинским

подручјима, воћарство је традиционално значајна грана биљне производње. У структури пољопривредних површина воћарство заузима по попису из 2012.године 2699 ха односно 4449 пољопривредних газдинстава и то плантажни 1392 ха, екстезивни 1307 ха, површина јабуке 499 ха, крушке 87 ха, брескве 3 ха, кајсије 3 ха, вишње 13 ха, шљиве 1268 ха, ораси 73 ха, лешници 10 ха, малине 662 ха, купине 48 ха, јагоде 35 ха. Према подацима Пописа пољопривреде из 2023 године за вишегодишње засаде воћњака износи: укупно пољопривредених газдинстава 4127, КПЗ укупна површина плантажних и екстезивних 3161.18 ха, плантажни 1758.88 ха, екстензивни 1402,3 ха. Укупан број пољопривредених газдинстава са виноградом 27, укупна површина 5.96 ха, сорте за вино са географским пореклом 0.2 ха, остале винске сорте 4.33 ха, сорте за јело 1.43 ха. Укупан број пољопривредених газдинстава под воћним врстама 4127, укупна површина 3161.18 ха, под јабуком 506.24 ха, крушком 75.98 ха, бресквом 0.73 ха, нектарином 0.6 ха, кајсијом 1.36 ха, трешњом 7.86 ха, вишњом 5 ха, шљивом 1029.66 ха, дуњом 5.45 ха, орасом 56.06 ха, лешницима 13.17 ха, остало 25.71 ха, малином 921.3 ха, купином 180.04 ха, боровницом 326.42 ха и остало бобичасто воће 5.6 ха. малине. Површине под купином су 180.04 ха, код ове воћне врсте дешавају се велике осцилације у цени а и у квалитету, па због тога многи пољопривредници је и не обрађују јер никада не знају праву цену откупа. Што се тиче осталих воћних врста нема неких већих засада, углавном су то мање уситњене парцеле. Развојем воћарства активира се боља запосленост сеоског газдинства, при чему се сви чланови породице укључују у производњу, нарочито у периоду бербе. У систему интезивнијег гајења, део воћарске производње је намењен извозу, део домаћем тржишту, а мањи део породичној потрошњи. Раст примарне производње јагодичастог воћа био је усклађен са порастом броја и капацитета хладњача у друштвеном и приватном власништву. Прерађивачки капацитети воћа који се налазе у ближем окружењу последњих година прерађују мале количине јабуке и шљиве што отежава пласман воћа нижег квалитета. За бржи развој воћарства неопходна је квалитетна оцена здравственог стања постојећих засада и подобности одабраних земљишта за подизање нових засада. Ово је веома значајно урадити јер се велики број младих засада подиже на земљиштима која нису адекватна у погледу агрохемијских карактеристика земљишта као ни стартне плодности. Чињеница да су многи засади, у првом реду шљиве, оболели од економски значајних болести и да је једина мера борбе тзв. хигијенска сеча, у циљу очувања околних стабала и суседних стабала. Потребна је и веома строга контрола производње садница у матичним засадима. Чињеница је да у Драгачеву доминирају засади шљива површине до 0,5 ха. Подстицајним мерама из аграрног буџета Републике и расположивим средствима општине треба стимулисати подизање нових засада површине преко 1 ха, као и интензивирање производње у постојећим младим воћњацима који су у пуном роду. Традиционалан вид откупа шљиве за тзв. сечену шљиву могућ је само од квалитетних, здравих плодова одређених сорти. Могућност за изградњу мини сушара имају само они произвођачи са површином од најмање 2 ха у интезивном систему гајења или удружења пољопривредника. Производња ракије за сада је 80% најинтезивнији вид прераде шљиве, мале количине се користе за сушење шљиве 20%, још мање за пијаце, извоз и прераду. Шљива је некад била водећа воћна врста али због смањења броја сеоског пољопривредног становништва површине под шљивом су знатно смањене. Малина је последњих година постала водећа воћна врста на територији општине Лучани, површина под малином захвата 921.3 ха просечан принос је око 10т/ха. Код производње малине доминирају засади површине до 0,20 ха. Унапређење агротехнике, увођење система кап по кап, ефикасна благовремена заштита и праћење актуелног сортимента су неопходност за напредовање у производњи малине. Поред тога у брдско-планинском подручју засађено је доста младих засада

Сточни фонд: Сточарство - уз ратарство и воћарство, у прошлости представљало је главни извор прихода становницима овог краја. Побољшање расног састава стоке, а нарочито говеда је било изразито осамдесетих година 20. века, када су увезене краве сименталске расе, а долази и до побољшања раса оваца, свиња, коња и живине. Подаци о структури сточног фонда указују на стални пад укупног броја грла стоке све до 2002. године, од када је забележен позитиван тренд у броју свиња, оваца и живине. Најизразитији пад се десио у говедарству и тај тренд се наставља и даље, што се може повезати и са интензивирањем производње јагодичастог воћа (првенствено малине) која је веома акумулативна и на коју су се индивидуална газдинства у великој мери преорјентисала. Остварени раст у овчарству се може повезати са процентуалним повећањем површина под ливадама и пашњацима у истом периоду. На територији општине Лучани целокупан фонд говеда је у приватном власништву, производних особина

млеко-месо. Млечност домаћег шареног говечета је знатно нижа од млечности сименталске расе, јер његов добар генетски потенцијал није довољно искоришћен, услед лоших зоохигијенских и зоотехничких услова у сточарским објектима и услед одсуства система испаше, као и њихове неадекватне, неправилне и оскудне исхране. Један од значајних фактора је велики утицај климатских параметара на производњу кабасте хране и жита. У сушним годинама услед недостатка хране долази до смањења сточног фонда и клања квалитетног приплодног подмлатка. Свињарство - на територији општине Лучани нема утемељену традицију као говедарство. Није заступљена робна производња на фармама средњег и великог капацитета. Производи се углавном за сопствене потребе као додатни извор прихода. Генетски потенцијал свиња је веома неуједначен. Овчарство – овце су веома рентабилне животиње са мало захтева у смислу исхране, неге и држања, корисне за побољшање квалитета пашњачких површина, посебно у прегонском начину држања, комбиновано са држањем говеда. Парење им је сезонско, али са применом савремених технолошких метода може постићи вансезонски припуст, који омогућава два јагњета годишње, уз повећан проценат ближњења. Јагњад су веома тражена роба, са ценом која одговара оперативном менаџменту нашег пољопривредног газдинства. Развој овчарства је саставни део менаџмента очувања човекове средине. Према подацима Пописа пољопривреде из 2023 године укупан број грла говеда је 3743 од тога краве музне и остале 2541. Укупан број грла свиња по попису из 2023 године је 6911 од тога женска приплодна грла масе 50 или више кг (крмаче и женска назимад) 1031 грло. Укупан број грла оваца је 22557 грла од тога женска приплодна грла 17934, укупан број коза 865, коња 116 грла.

Живинарство - у развој живинарства се најмање средстава улагало. Становништво у руралним срединама углавном у својим домаћинствима гаји довољно живине само за сопствене потребе. Према подацима Пописа пољопривреде из 2023 године укупан број грла живине 37621, код кокоши бројлера 2863, носиље 28899 остала грла врсте кокоши 4620, ћурке 307, патке 246, гиске 130, морке 380, остале птице гајене на газдинству због производње 176 грла.

Пчеларство - доста је заступљено на територији општине Лучани где има 7241 регистрованих кошница према Попису из 2023. Са територије Драгачева изведено је у 2012. години 20 тона и у 2013. години 50 тона а у 2014. години 20 тона меда, доста мање због непогодних временских услова у 2014. години. Животињски свет је заступљен разним представницима. Од сисара има: срна, дивљих свиња, повремено вукова, лисица, јазаваца, зечева, куна, творова, ласица, ситних глодара и др. Од птица: орлова, јастребова, голубова, јаребица, врана, и више врста птица певачица, неке од њих су трајно заштићене (сиви соко, мишар, сова, гавран а има и оних које су ловостајем заштићене). Ловостајем заштићене врсте дивљачи: куна белица, јазавац, зец, сива чапља, дивља патка, глувара, дивља патка- крџа, јастреб кокошар, пољска јаребица, фазан, шумска шљука, голуб гривњаш, грлица, креја, сојка и препелица. Рибарство - У водама Западне Мораве и Овчарско-Кабларске клисуре живи 18 врста риба међу којима доминирају шаранске врсте, док у водама Бјелице и притока доминирају врсте риба карактеристичне за брдско-планинске реке: пастрмка, клен, кркуша, мрена, скобаљ. Узгој рибе – рад на основу уговора у другој области је 70.

Механизација, опрема и објекти: Механизација је застарела - преко тридесет година је стара, и трактори и прикључне машине. Према попису пољопривреде из 2023. године на територији Моравичке области трактори од 41-60 Kw(54-80ks) укупно са 1 годином старости 20867, 1о година старости 663, од 1-15 година старости 2345, од 6-20 година 629, преко 20 година 2480. Укупан број трактора од 61-100 Kw(81-134ks) на територији Моравичке области је 14749, од 1 године старости 9848, од 1-5 година старости нема, до 10 година 565, од 1-15 година 544, од 6-20 година 70, преко 20 година 1755. Укупан број трактора од 101и више Kw(81-134ks) на територији Моравичке области је 6915, до 1 године старости 9523, од 1-5 година нема, 10 година старости 39, 15 година 1766, од 6-20 година 481 и преко 20 година 481. Механизација је застарела - преко тридесет година је стара, и трактори и прикључне машине. Према попису пољопривреде из 2012.године на територији општине Лучани постоји властитих једноосовинских трактора 1.174, старији од 10 година: 1.106, а двоосовинских властитих: 2.359, старији од 10 година: 2.237; берачи кукуруза: 56. Од прикључних машина: плугови:1.669, тањираче: 258, дрљаче: 1.332, сетвоспремачи: 24 и ротофрезе 779. Од објеката за смештај стоке на пољопривредним

газдинствима има: број објеката за смештај говеда на газдинству: 3.725 а број ПГ 3648; број објеката за смештај свиња на газдинству: 2.774 а број ПГ 2.644; број објеката за смештај кокошака носиља на газдинству: 2.350 а број ПГ 2.319; број објеката за смештај остале стоке на газдинству: 1.067 а број ПГ 1.022; број објеката за смештај пољопривредних производа на газдинству; кошеви за кукуруз: 1.905 а ПГ 1757; амбари: 351 а ПГ 342; силоси: 8 а ПГ 5; број сушара: 334 а ПГ 334; објекти за силажу: 70 а ПГ 57; број објеката за смештај пољопривредних машина и опреме: 1.370 а ПГ 1285; број хладњача 11 а ПГ 10;

Радна снага: Чланови газдинства и стално запослени на газдинствима према полу и правном статусу газдинства; укупан број носиоца газдинства 4841, жене 1160, мушкарци 3681, укупан број чланова породица и рођака који су обављали пољопривредну производњу је 6509, жене 4072, мушкарци 2437. Стално запослени на газдинству укупан број је 2. Укупан број запослених на породичном пољопривредном газдинству је 11368, жене 5239, мушкарци 6129. Укупан број на породичном пољопривредном газдинству је 11352, жене 5232, мушкарци 6120, укупан број правних лица/предузетника 16, жене 7, мушкарци 7. Управници/менаџери на газдинствима: годишње радне јединице укупан број је 2750, укупно 4849, жене 1162, мушкарци 3687, само пољопривредно искуство стечено праксом 2704, курсеви из области пољопривреде 6, пољопривредна средња школа 68, друга средња школа 1766, пољопривредна виша школа или факултет 55, друга виша школа или факултет 250, похађани курсеви у пољопривреди 86. Годишње радне јединице ангажоване радне снаге: У породичном газдинству годишње радне јединице 5832.70, укупно 5825.06, носиоци свега 2745.89, жене 625.78, чланови породице и рођаци који су обављали пољопривредну активност на газдинству свега 2897.58, жене 1879.81, стално запослени на газдинству 2, сезонска радна снага 179.60, правна лица и предузетници укупно 7.64, жене 2.71.

Структура пољопривредних газдинстава: Укупан број пољопривредних газдинстава на територији општине је 4833. Према величини коришћења пољопривредног земљишта према подацима Пописа пољопривреде из 2023 године за вишегодишње засаде воћњака износи: укупно пољопривредених газдинстава 4127, КПЗ укупна површина плантажних и екстензивних 3161.18 ха, плантажни 1758.88 ха, екстензивни 1402,3 ха. Укупан број пољопривредених газдинстава са виноградом 27, укупна површина 5.96 ха, сорте за вино са географским пореклом 0.2 ха, остале винске сорте 4.33 ха, сорте за јело 1.43 ха. Укупан број пољопривредених газдинстава под воћним врстама 4127, укупна површина 3161.18 ха, под јабуком 506.24 ха, крушком 75.98 ха, бресквом 0.73 ха, нектарином 0.6 ха, кајсијом 1.36 ха, трешњом 7.86 ха, вишњом 5 ха, шљивом 1029.66 ха, дуњом 5.45 ха, орасом 56.06 ха, лешницима 13.17 ха, остало 25.71 ха, малином 921.3 ха, купиним 180.04 ха, боровницом 326.42 ха и остало бобичасто воће 5.6 ха. Према подацима Пописа пољопривреде из 2023 године коришћено пољопривредно земљиште газдинстава по категоријама износи: укупно пољопривредених газдинстава 4833, КПЗ укупна површина 18055.18 ха, окућница ПГ 3833, окућница у ха 443.64 ха, оранице и баште ПГ 3775 у ха 7335.9 ха, ливаде и пашњаци ПГ 4065, ливаде и пашњаци по ха 7079.73 ха, воћњаци ПГ 4127, воћњаци по ха 3161.18 ха. Код сталних засада ПГ са виноградима износи 27, укупна површина 5.96 ха, расадници ПГ 30 а укупна површина 24.92 ха и остало ПГ 10 са површином од 3.85 ха. Оранице и баште укупно по хектару: 20874 ха, жита 48396,71 ха, махунарке 28871.52 ха, кромпир 251.46 ха, шећерна репа 7485.55 ха, индустријско биље 13.09, поврће, бостан и јагоде 84.72 ха, цвеће и украсно биље 1886.85 ха, крмно биље 14.36 ха, остали усеви 9646.47 и угари 21.99 ха.

Површине под житима и махунаркама у ха: укупно пољопривредених газдинстава 3332, укупно под житом 4833.68 ха, под пшеницом и крупником 937.29 ха, дурум пшеница 16.08 ха, раж 9.07, јечам 146.45, овас 212.24 ха, кукуруз за зрно 3323.5 ха, тритикале 163.78 ха, остала жита за зрно 25.27 ха. Укупан број ПГ под махунаркама је 163 са површином од 13.95 ха, и то пасуљ 13.73 ха, остале махунарке 0.22 ха.

Под индустријском биљем укупно 2.92 ха, дуван 0.1 ха, хмеља, уљане репице нема уопште, сунцокрет 0.5 ха, лековито, ароматично биље и зачинско биље 1.82 ха.

Површине под поврћем, бостаном и јагодама по ха: укупно пољопривредених газдинстава 613, укупна површина 147.37 ха, парадајз 13.97 ха, купус и кељ 18.85 ха, паприка 11.65 ха, црни лук 12.86 ха, бели лук 3.33 ха, карфиол 2.54, шаргарепа 5.98 ха, грашак 1.59 ха, краставац 1.82 ха, остало свеже поврће

10.16 ха, диње и лубенице 1.49 ха, јагоде 63.13 ха, од тога у ПГ 98 а под површином 35.7 ха.

Површине под крмним биљем у ха: укупно пољопривредених газдинстава 1216, укупна површина у ха 1268.06 ха, мешавина трава 367.62, кукуруз за силажу 185.16 ха, остала жита која се жању зелена 4.65 ха, крмне легуминозе (луцерка, детелина и остале) 697.56 ха, остало биље које се жање зелено 12.91 ха, остало коренасто и зељасто крмно биље 0.16 ха.

Производња пољопривредних производа: На простору Драгачева од биљних култура најзаступљеније су пшеница, кукуруз, јечам, луцерка, кромпир, има и других биљних врста али на мањим површинама за сопствене потребе. Просечни приноси по ха кукуруза је 4-5 тона, принос пшенице 3 тоне, јечма 2,7 тона, луцерке око 3 тоне. Повртарство је мање развијено, а производња повртарских култура се највећим делом одвија на отвореном простору; приметно је и повећање броја пластеника, али су они углавном мањег капацитета и намењени су производњи за сопствене потребе. За увођење кромпира као најзначајније културе посебан значај имао је Институт за кромпир у Гучи, научно-истраживачке установе која се бавила селекцијом кромпира. Значајну улогу имале су и земљорадничке задруге које су биле носиоци организоване производње семенског и меркантилног кромпира и изградиле складишне капацитете. Уз мање осцилације по годинама, присутан је сталан пад у производњи. Данас се кромпир гаји на површинама 7485,55 ха. Квалитетно складиштење ових производа има велики значај. Укупан складишни простор у општини износи око 20.000t, при чему је један део складишног простора у лошем стању и без савремених услова за чување. Воћарство у Драгачеву има дугу традицију, где су гајене шљива, јабука, крушка, а касније и ситно јагодичасто воће – јагода и малина. Брдски и брдско-планински рељеф, педолошки покривач и клима погодују гајењу воћа у овим крајевима. Засади под малином дају приносе око 10 тона, засади под шљивом око 10 тона, засади под купином око 7,5 тона. Сточарство је, уз ратарство и воћарство, у прошлости представљало главни извор прихода становницима овог краја. Побољшање расног састава стоке, а нарочито говеда је било изразито осамдесетих година 20. века, када су увезене краве сименталске расе, а долази и до побољшања раса оваца, свиња, коња и живине. Подаци о структури сточног фонда указују на стални пад укупног броја грла стоке све до 2002.г., од када је забележен позитиван тренд у броју свиња, оваца и живине. Најизразитији пад се десио у говедарству и тај тренд се наставља и даље, што се може повезати и са интензивирањем производње јагодичастиг воћа (првенствено малине) која је веома акумулативна и на коју су се индивидуална газдинства у великој мери преорјентисала. Остварени раст у овчарству се може повезати са процентуалним повећањем површина под ливадама и пашњацима у истом периоду. Потенцијали: расположиве и квалитетне пољопривредне површине - 62,67% (28452ха) од укупне површине општине; повољни климатски и агроеколошки услови за развој пољопривреде; значајан проценат руралног становништва – 3/4 становништва општине (74,28%) живи у сеоским насељима; пољопривредно становништво чини 22,67% од укупног становништва; 69,46% активног пољопривредног становништва; 41,22% народног дохотка остварује се у пољопривредној делатности; од укупног броја домаћинстава, 68,68% поседује пољопривредно газдинство, док је проценат на сеоском подручју далеко већи (85,42%); 94% пољопривредног земљишта се налази у приватном власништву; дуга традиција у пољопривредној производњи, нарочито у производњи кромпира и воћа; интензиван развој воћарства и опредељеност ка извозу; изграђени складишни и прерађивачки капацитети; потенцијали за производњу и прераду еколошки здраве хране. Ограничења: уситњеност пољопривредних газдинстава - пољопривредно газдинство просечно захвата 4,02ха пољопривредног земљишта, односно 2,22ха обрадивог земљишта; само 18,31% пољопривредних домаћинстава остварује свој доходак у пољопривреди – чак 57,61% пољопривредних домаћинстава остварује доходак у непољопривредним делатностима; депопулација и старење становништва руралног подручја; недовољно развијена комунална инфраструктура у руралним срединама; релативно мало учешће сточарства у укупној пољопривредној производњи; недовољно развијено повртарство; структура рељефа и величина газдинстава ограничава рационалну употребу савремене механизације у пољопривредној производњи; застарела пољопривредна механизација; недовољни прерађивачки капацитети и низак степен финализације пољопривредних производа; недовољан број и неадекватна организација правних субјеката у области пољопривредне производње. Органска пољопривредна производња: може да има већи значај у будућем развоју на подручју Лучана у контексту руралног развоја. Иако нема посебних

ограничења за просторни размештај органске пољопривреде на територији општине, може се сматрати да су погоднија подручја заштићене природе и еколошки значајна подручја, као и друга пољопривредна подручја високе природне вредности на обронцима Јелице и Чемерна. Концепт органске пољопривредне производње на еко фармама, уз мултифункционалну пољопривреду, може се спроводити у свим сеоским атарима општине Лучани – са већом оријентацијом ка биљној производњи у долињском и брдском подручју, а са већом оријентацијом ка сточарској производњи у брдско-планинском подручју, имајући у виду капацитет сточарске производње који је условљен потребом за уравнотеженим односом биљне и сточарске производње. Тако, већи капацитети органске производње могу се остварити у атарима северног, источног и јужног дела општине, од брдско-планинског дела атара Дљин и Дучаловића, преко атара на обронцима Јелице, до Доњег Дубца и Вучковице, али и делови атара у средишњем и западном делу општине, који имају високе природне вредности, могу имати економски одрживу органску пољопривредну производњу у оквиру мултифункционалне пољопривреде на екофарми и уз подршку руралног развоја. Органска пољопривреда захтева: изолованост земљишних парцела, сточарских фарми и прерађивачких капацитета од могућих извора загађења; одговарајући квалитет воде за наводњавање; биоагротехничке мере усмерене на уношење органске материје (прегорели стајњак, компост, зеленишно ђубриво, зелени малч и гајене врсте које фиксирају ваздушни азот, микроорганизми) уз увођење плодореда као система који омогућује повећање учешћа легуминоза, бољу контролу корова, патогена и инсеката, и на бази тога одговарајући систем одбране и примену других биотехничких мера уз правилни одабир сорте; усклађен развој биљне и сточарске производње (1 условно грло/1ha); оспособљеност стручњака и произвођача за органску производњу, уз обавезу сталног иновирања знања. Таква органска производња се може обезбедити у оквиру екофарме. Осим тога, очување биодиверзитета и генетичке разноврсности даје органској пољопривреди шири и трајни значај у оквиру мера заштите екосистема. Екофарма представља уравнотежен агроекосистем (биљна и сточарска производња), што укључује еколошку равнотежу и у целини фарма се максимално ослања на сопствене ресурсе. Специфичност фарме је разноврсна производња, еколошко и хортикултурно уређење фарме, што укључује и производне површине. Едукативни агроботиуризам је погодан вид руралног туризма који може на екофарми обезбедити значајне додатне приходе у мултифункционалној пољопривреди савременог сеоског газдинства. Мултифункционална пољопривреда обухвата производњу хране и непољопривредних производа (нпр. сувенири, занатски производи), као и услуге (едукација, рекреација, агро, еко, етно и рурални туризам). Овај тип производње доприноси очувању земљишта, воде, здравља биљака, животиња и људи, биодиверзитета и агробiodиверзитета, као и очување вредности руралног окружења, породичног газдинства, локалних етнолошких и културних вредности и традиције. Заснована на основним еколошким начелима – предострожност и превентива – мултифункционална пољопривреда омогућује ревитализацију производње, развој породичног поседа и срећнији живот сеоске породице. Такав приступ руралном развоју, са органском производњом на екофарми и мултифункционалном пољопривредом успешније развија руралну средину, повећава запосленост и посебно развија мало пољопривредно газдинство, а вредност органске хране се кроз туристичку понуду повећава. Први корак у покушају ревитализације руралног простора општине представља либерализација привредне политике у смислу крајње повољног кредитирања и смањења пореза за приватне иницијативе на овом подручју, што би представљало почетни корак ка осмишљеном коришћењу вредних природних потенцијала општине, кроз развој разноврсних привредних делатности, прилагођених локалним специфичностима и то: 1) сточарске фарме, а посебно еко-фарме на мултифункционалним пољопривредним газдинствима (уз производњу млечних производа и производњу и прераду меса), нарочито у брдским и брдско-планинским атарима. 2) повртарство и ратарство, уз претходно укрупњавање поседа и стварања услова за гајење производа током целе године (стакленици и наводњавање, са чувањем и погонима за прераду). 3) даље унапређивање воћарства са погонима за прераду (у прелазним, тзв. долињско – брдским атарима). 4) гајење јагодичастиг воћа и сакупљање шумских плодова (малина, купина, шумска јагода, печурке) и разног лековитог биља у брдско-планинском подручју (са чувањем и прерадом производа). 5) нега и експлоатација шума у брдско-планинском подручју (са погонима за прераду дрвета). 6) узгој дивљачи, као предуслов за развој ловства и ловног туризма. 7) све врсте услуга у домену угоститељства, туризма, трговине, саобраћаја и др. Да би се подигао квалитет и постигла економска исплативност пољопривредне производње, неопходно је извршити реорганизацију атара, тј. кроз организационе и техничке мере укрупнити поседе и решити имовинске односе. Такође, могуће је финансијским и

фискалним инструментима (донације, кредити, заједнички пројекти, пореска политика) умеравати тип производње у жељеном правцу, а кроз едукацију и доступност информација пољопривредним произвођачима одредити њихов јасан партнерски однос са општином. Пољопривредна производња треба да буде заокружена кроз пословање, како би пољопривредне производе прерадили и усмерили ка тржишту (продаја локалних производа за познатог купца), што би омогућило отварање нових радних места. Пољопривредна газдинства по попису из 2023 године друге профитабилне активности у вези са газдинством: прерада меса 501, прерада млека 43, прерада воћа и поврћа 81, печење ракије 84, прерада других пољопривредних производа 254, обрада дрвета 30, активности у шумарству 26, туризам 79, народна радиност 1, производња енергије из обновљивих извора енергије 3, рад на основу уговора о другој области 70.

Земљорадничке задруге и удружења пољопривредника: Велики значај за развој укупне пољопривредне производње у Драгачеву имало је земљорадничко задругарство. Прве задруге основане су пред крај 19.века. У 2018. години оформљена је једна пољопривредна задруга „Воћар-Велес-Гуча“ у Гучи, коју чине шест чланова а планира да се бави прерадом воћа у сокове, џемове и сушењем воћа у сушарама. Ниједна задруга више није у функцији, Земљорадничка задруга „Воћар-Драгачево“ у Котражи, ПДП „Воћар-продукт“ у Гучи. Центар за кромпир у Гучи тренутно није у функцији, као ни земљорадничке задруге у Каони, Милатовићима и Вичи. Удружење пољопривредника Драгачева постоји и чине га 120 пољопривредника на бази свих грана пољопривреде.

Трансфер знања и информација: Општина Лучани територијално припада Пољопривредној стручној саветодавној служби Чачак. Стручна саветодавна служба у Лучанима у току године два пута одржава предавања пољопривредним произвођачима и тиме их едукује. Редовно обилази поједине пољопривредне произвођаче и даје им савете у производњи. Обзиром на веома велики број пољопривредних произвођача на територији Моравичког округа није могуће квалитетно и правовремено пружање саветодавних услуга свим произвођачима са постојећим бројем саветодаваца у ПССС. На подручју општине Лучани послује једна локална радио станица: „Радио Д“ у Лучанима као и веб сајт: www.lucani.rs. На подручју општине, информативну делатност обављају привредна друштва: „ТВ Галаксија 32“ Чачак и регионална телевизија „Телемарк“ Чачак.

ТАБЕЛАРНИ ПРИКАЗ ПЛАНИРАНИХ МЕРА И ФИНАНСИЈСКИХ СРЕДСТАВА

Табела 1. Мере директних плаћања

Редни број	Назив мере	Шифра мере	Планирани буџет за текућу годину без пренетих обавеза (у РСД)	Износ постицаја по јединици мере (апсолутни износ у РСД)	Износ подстицаја по кориснику (%) (нпр. 30%, 50%, 80%)	Максимални износ подршке по кориснику (ако је дефинисан) (РСД)	Пренете обавезе
	УКУПНО		0,00				

Табела 2. Мере кредитне подршке

Редни број	Назив мере	Шифра мере	Планирани буџет за текућу годину без пренетих обавеза (у РСД)	Износ постицаја по јединици мере (апсолутни износ у РСД)	Износ подстицаја по кориснику (%) (нпр. 30%, 50%, 80%)	Максимални износ подршке по кориснику (ако је дефинисан) (РСД)	Пренете обавезе
	УКУПНО		0,00				

Табела 3. Мере руралног развоја

Редни број	Назив мере	Шифра мере	Планирани буџет за текућу годину без пренетих обавеза (у РСД)	Износ подстицаја по кориснику (%) (нпр. 30%, 50%, 80%)	Максимални износ подршке по кориснику (ако је дефинисан) (РСД)	Пренете обавезе
1	Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	101	28.000.000,00	70	0,00	0,00
2	Управљање ризицима	104	8.000.000,00	30	15.000,00	0,00
3	Економске активности у циљу подизања конкурентности у смислу додавања вредности кроз прераду као и на увођење и сертификација система безбедности и квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла на газдинствима	304	2.000.000,00	60	140.000,00	0,00
4	Развој техничко - технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју	305	3.000.000,00	100	0,00	0,00
	УКУПНО		41.000.000,00			

Табела 4. Посебни подстицаји

Редни број	Назив мере	Шифра мере	Планирани буџет за текућу годину без пренетих обавеза (у РСД)	Износ постицаја по јединици мере (апсолутни износ у РСД)	Износ подстицаја по кориснику (%) (нпр. 30%, 50%, 80%)	Максимални износ подршке по кориснику (ако је дефинисан) (РСД)	Пренете обавезе
1	Подстицаји за промотивне активности у пољопривреди и руралном развоју	402	100.000,00	0,00	100	0,00	0,00
	УКУПНО		100.000,00				

Табела 5. Мере које нису предвиђене у оквиру мера...

Редни број	Назив мере	Шифра мере	Планирани буџет за текућу годину без пренетих обавеза (у РСД)	Износ постицаја по јединици мере (апсолутни износ у РСД)	Износ подстицаја по кориснику (%) (нпр. 30%, 50%, 80%)	Максимални износ подршке по кориснику (ако је дефинисан) (РСД)	Пренете обавезе
1	Набавка хране и ветеринарске услуге за остављену квалитетну женску телад и женску јагњад/јарад	601	7.000.000,00	0,00	100	0,00	0,00
2	Пробно испитивање ископа/бушења бунара за наводњавање пољопривредних површина	602	8.000.000,00	0,00	80	0,00	0,00
	УКУПНО		15.000.000,00				

Табела 6. Табеларни приказ планираних финансијских средстава

Буџет	Вредност у РСД
Укупан износ средстава из буџета АП/ЈЛС планираних за реализацију Програма подршке... (без пренетих обавеза)	56.100.000,00
Планирана средства за директна плаћања	0,00
Планирана средства за кредитну подршку	0,00
Планирана средства за подстицаје мерама руралног развоја	41.000.000,00
Планирана средства за посебне подстицаје	100.000,00
Планирана средства за мере које нису предвиђене у оквиру мера...	15.000.000,00
Пренете обавезе	0,00

Циљна група и значај промене која се очекује за кориснике: Циљна група овог програма су активна регистрована пољопривредна газдинства-физичка лица, њихови носиоци и чланови пољопривредног газдинства, чланови регистрованих удружења, предузетници и правна лица регистрована у Националном регистру пољопривредних газдинстава, верске заједнице. Општина Лучани овим програмом настоји да повећа и побољша развој пољопривреде и рурални развој стварањем повољних услова у складу са природним потенцијалом и потребама самих произвођача. Мере наведене у овом Програму доведиће до подизања квалитета живота корисницима мера као и до подизања продуктивности и ефикасности пољопривредне производње, подстицања удруживања и друго. Циљ спровођења ових мера је повећање нивоа производње и квалитета производа. Такође допринеће повећању продуктивности и конкурентности пољопривреде овога краја. Имајући у виду специфичност средине у којој се програм спроводи - повољан географски положај и климатске услове за развој пољопривреде и привреде, са добром путном инфраструктуром између градског и руралног дела општине, здравом еколошком средином, као и задовољавајућим ресурсима за развој, пре свега сточарства и воћарства, даљи развој пољопривреде ће се базирати на развоју, организовању и модернизовању сточарске и воћарске пољопривредне производње увођењем квалитетних приплодних грла превасходно у овчарству и говедарству и нових сората воћа, а са циљем подизања профитабилности у пољопривреди.

Информисање корисника о могућностима које пружа Програм подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја: Информисање потенцијалних корисника о мерама које су дефинисане Програмом подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја Општине Лучани вршиће се путем штампаних обавештења истакнутих на огласној табли Општинске управе и на огласним таблама месних заједница, путем локалних телевизија, радија. Посредством председника месних заједница и путем трибина које ће се организовати у месним

заједницама од стране Општинске управе, одељења за привреду и локални економски развој, где ће се корисници ближе упознати са условима и могућностима које Програм нуди. Такође, обавештења ће се давати и преко локалних средстава информисања, као и директно преко одељења за локални економски развој Општинске управе у Лучанима, телефоном или лично. Текст Конкурса, образац захтева и обрасци изјава могу се преузети са званичне интернет странице општине Лучани www.lucani.rs. и на огласној табли Општине Лучани у Лучанима и Гучи.

Мониторинг и евалуација: Праћење остварених резултата и ефективности предложеним мера ће вршити Општинска управа општине Лучани тако што ће статистички прикупити и обрадити податке који су очигледни показатељи ефикасности програма и извршити контролу на пољопривредном газдинству путем Комисије коју ће оформити Председник општине Лучани и том приликом анкетирати кориснике мера Програма. Затим ће се кроз анкете спровести анализе колико су спроведене мере допринеле побољшању квалитета пољопривредне производње уопште колико су утицале на мотивацију становништва за бављење пољопривредом. По доношењу Програма исти објавити у Службеном гласнику општине Лучани.

II. ОПИС ПЛАНИРАНИХ МЕРА

2.1. Назив и шифра мере: 101 Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава

2.1.1. **Образложење:** Техничко-технолошка опремљеност пољопривредног сектора захтева значајније инвестиције у модернизацију производње пољопривредних газдинстава, као и опрему, технологију и јачање производног ланца. У складу са Стратегијом пољопривреде и руралног развоја 2014-2024. највећи део буџетских средстава је управо намењен расту конкурентности. Мера инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава одржава мала и средња пољопривредна газдинства у циљу унапређења процеса производње, продуктивности, конкурентности као и технолошког оспособљавања газдинстава у складу са ЕУ стандардима, а све ради постизања веће економске ефикасности, веће оријентисаности ка тржишту и дугорочне одрживости. Преглед по секторима: Сектор: Млеко Сектором доминирају мали проивођачи, одрживе и делимично одрживе фарме. Општи проблем представља ниво квалитета произведеног млека и низак ниво производње по крави, што доводи до непрофитабилног пословања произвођача. Веће фарме се суочавају са лошом технологијом у исхрани животиња, недостатком квалитетног генетског материјала и лошим условима држања стоке. Највећи број пољопривредних газдинстава на територији општине држи до 3 музне краве, што резултира ниским нивоом количине и квалитета млека. Већа газдинства се суочавају са лошом технологијом у исхрани животиња, недостатком напредног генетског узгоја и лошим условима држања стоке. Такође, велики проблем представља правилан начин складиштења и правилна дистрибуција течног и чврстог стајњака. Побољшање начина складиштења и хлађења млека као и развој производа са додатом вредношћу су начини на који се може побољшати конкурентност и квалитет производа. Сектор: Месо Постојеће стање у сектору указује на пад сточарске производње. Сектором доминира велики број газдинстава са ниским интензитетом производње који желе да унапреде и побољшају квалитет сточарских производа, специјализују се у производњи меса са фокусом на гајење свиња, говеда и оваца, као и да побољшају продуктивност и конзистентност у производњи. Фарме које производе месо нису специјализоване, не користе правилно пашњаке и квалитет коришћене сточне хране није задовољавајући. Такође, неодговарајућа је технологија исхране као и услови смештаја животиња, а посебан проблем у говедарству представља одсуство гајења товних раса. Интервенције у оквиру ове мере ће бити усмерене на подршку сектору како би се задовољили национални прописи и како би се приближили стандардима ЕУ у области добробити животиња и заштите животне средине. Сектор: Воће, грожђе и поврће Иако ова газдинства карактерише специјализована производња, кључни проблем овог сектора је уситњеност поседа. Просечна површина земљишта по газдинству произвођача воћа је 0,5- 2 ха. Такође, високи трошкови производње и немогућност утицаја на цене у ланцу исхране доводе до ниског нивоа профита, а самим тим и до немогућности инвестирања у нове капацитете. Низак степен образовања и стручне оспособљености ствара потешкоће када је реч о правилној употреби савремене опреме и коришћењу инпута, сортирању, паковању и складиштењу, примени савремених метода за наводњавање, што резултира проблемом у ланцу прераде воћа, грожђа и поврћа обзиром да фабрике не добијају довољне количине високо квалитетних производа. Сектор - Остали усеви У структури биљне производње највише је заступљена ратарска производња, која чини више од половине вредности пољопривредне производње (просечно 56% у периоду 2008–2012. године). Кретања на тржишту пољопривредних производа утицала су да се сетвена структура у последњих неколико година значајно измени. Површине под житима остале су релативно константне, али је у оквиру њих дошло до редистрибуције у правцу раста удела кукуруза на рачун смањења површина под пшеницом у укупно засејаним површинама. Овом мером сепостиже унапређење и модернизовање ратарске производње. Сектор – Пчеларство Систем гајења је релативно екстензиван, са малим бројем кошница по домаћинству. Просечан принос меда по кошници је такође веома мали и креће се око 15 kg по кошници годишње али има и великих произвођача са више од 100 кошница. Последњих година присутан је тренд раста број кошница на територији општине што је условљено високим нивоом незапослености и релативно ниским почетним улагањем за бављење пчеларством. Главни проблеми у пчеларству у овој регији су нестандардизован квалитет меда, мањак знања и непостојање великих купаца. Опремање газдинстава потребном опремом/модернизовање производње, повећање квалитета и кванитета производа су позитивни ефекти ове мере.

2.1.2. **Циљеви мере:** Општи циљеви: Стабилност дохотка пољопривредних газдинстава; Повећање производње; Побољшање продуктивности и квалитета производа; Смањење трошкова

производње; Унапређење техничко-технолошке опремљености; Одрживо управљање ресурсима и заштите животне средине; Раст конкурентности уз прилагођавање захтевима домаћег и иностраног тржишта; Усвајање и примена добре пољопривредне праксе од стране произвођача; Усклађивање са правилима ЕУ, њеним стандардима, политикама и праксама. Сектор: Млеко- Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости производње млека путем циљаних инвестиција на малим и средњим газдинствима; Повећање квалитета млека, нарочито у микробиолошком погледу (смањење броја микро организама и соматских ћелија); Усвајање добре пољопривредне праксе, као и прилагођавање производа захтевима савременог тржишта; Достицање стандарда у области добробити и здравља животиња, хигијене и заштите животне средине; Унапређење производне инфраструктура и опреме. Сектор: Месо - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости производње меса на малим и средњим газдинствима (говеда, овце, козе и свиње); Унапређење квалитета меса говеда, коза, оваца и свиња у складу са националним стандардима; Повећање учешћа товних раса; Достицање стандарда у области добробити и здравља животиња, хигијене и заштите животне средине; Побољшање квалитета и конзистентности производње кроз инвестиције у опрему и објекте. Сектор: Воће, грожђе и поврће и цвеће - Успостављање нових производних линија и обнављање постојеће производње; Повећање површина у заштићеном и полузаштићеном простору; Побољшање квалитета машина и опреме ради смањења губитака у току и након бербе; Побољшање складишних капацитета за воће, грожђе и поврће; Повећање површина под интензивним засадама; Повећање наводњаваних површина. Сектор - Остали усеви – Унапређење стања механизације на газдинствима; Побољшање складишних капацитета; Повећање наводњаваних површина системом кап по кап; Сектор - Пчеларство - Повећање производње пчеларских производа; Повећање прихода удомаћинствима која се баве пчеларском производњом; Повећање степена запослености у сектору; Достицање стандарда у области заштите животне средине

2.1.3. Веза мере са националним програмима за рурални развој и пољопривреду: Ова мера је у складу са задњим Националним програмом за рурални развој Републике Србије јер нови још није донет; Мере руралног развоја; Унапређење конкурентности ; Инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства. У оквиру ове мере, биће подржавани управо они корисници и оне инвестиције, које нису предмет подстицаја у оквиру НППР. Ова мера подржаће мала и средња пољопривредна газдинства да напредују ка конкурентној пољопривредној производњи. Канцеларија за пољопривреду поседује софтвер за пољопривреду који даје могућност увида за свако лице које је поднело захтев за субвенције из Програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја општине Лучани као и све податке о том лицу, мери, врсти инвестиције и приложеној документацији која се чува у општинској управи општине Лучани. Спречавање могућег двоструког финансирања истих захтева корисника од стране Управе за аграрна плаћања и из средстава буџета општине Лучани, спроводи се на следећи начин: подносилац захтева је у обавези да уз захтев за одобрење подстицаја Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава по локалном програму достави потписану изјаву, под моралном, кривичном и материјалном одговорношћу, да за исту намену не користи и да неће користити бесповратна средства у другим јавним фондовима; достављањем редовних годишњих извештаја на прописаном обрасцу у складу са Правилником о обрасцу и садржини програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја и обрасцу извештаја о спровођењу мера пољопривредне политике и политике руралног развоја чији је саставни део и извештај о корисницима мера подршке који садржи основне податке о сваком кориснику као и шифру и назив инвестиције за коју су одобрена подстицајна средства.

2.1.4. Крајњи корисници: Крајњи корисници су физичка лица - носиоци или чланови активног комерцијалног породичног пољопривредног газдинства, верске заједнице, предузетници и правна лица регистрована у Националном регистру пољопривредних газдинстава у складу са Законом о пољопривреди и руралном развоју, са пребивалиштем и производњом на територији општине Лучани (осим код пчелара пребивалиште са територије општине Лучани а производња није условљена).

2.1.5. Економска одрживост: За реализацију ове мере није потребно подносити бизнис план или пројекат о економској одрживости улагања.

2.1.6. Општи критеријуми за кориснике: Општи услови за остваривање права на подстицаје су, да корисник: За инвестицију за коју подноси захтев, не сме користити подстицаје по неком другом основу (субвенције, подстицаји, донације), односно да иста инвестиција није предмет другог поступка за

коришћење подстицаја; Нема евидентираних доспелих неизмирених дуговања према општинској управи по основу раније остварених подстицаја, субвенција и кредита; Нема доспелих неизмирених обавеза по основу локалних јавних прихода; Да наменски користи и не отуђи нити да другом лицу на коришћење инвестицију која је предмет захтева у периоду од три године од дана набавке уматичених грла говеда, односно 2 године за уматичена грла оваца, односно пет година од дана набавке опреме, машина и механизације; Да је предметну инвестицију за коју подноси захтев у потпуности реализовао до 30.11.2025.године до дана подношења захтева за исплату подстицаја односно до датума одређеним Јавним позивом односно Конкурсом за дату инвестицију; Да у регистру има пријављен одговарајући сточни фонд (податке о врсти животиња и броју газдинства (ХИД) на којем се држе или узгајају); Да у Регистру има уписано пољопривредно земљиште под производњом биљних култура за које је инвестиција везана; Да може користити субвенције за више различитих инвестиција из различитих сектора и остварити повраћај до максималних 250.000,00 РСД код инвестиција у физичку имовину пољопривредних газдинстава а за цео Програм до 300.000,00 РСД ; Корисници су дужни да приликом отуђења обавесте усмено и писмено даваоца субвенције о уклањању грла (оверена потврда од ветринарске станице), отуђењу тј. промени над власништву предметног грла у противном сноси санкције и то враћањем новчаног износа по основу субвенције са каматом од дана добијања повраћаја као и одузимањем права за коришћење подстицаја по основу субвенција у периоду од 2,3,5 година у зависности од инвестиције; Добављач и подносилац захтева не смеју представљати повезана лица у смислу Закона којим се уређују јавне набавке;

2.1.7. Специфични критеријуми: Сектор млека - Пољопривредна газдинства која имају до 29 крава на крају инвестиције; Нема посебних критеријума за улагање у сектору млека за козе и овце. У случају набавке нових машина и опреме за наводњавање, поседују у свом власништву, односно у власништву члана РПГ максимално 29 млечних крава; У случају када се ради о набавци квалитетних приплодних грла, на крају инвестиције поседују у свом власништву, односно у власништву члана РПГ: 3-100 квалитетних приплодних грла говеда млечних раса, односно 10-300 квалитетних приплодних грла оваца/коза. Прихватљиви корисници су пољопривредна газдинства која су извршила набавку квалитетних приплодних грла крава од пуних 16 месеци старости до 5 година старости у моменту издавања рачуна о набавци или неког другог доказа о набављеној инвестицији. За набавку квалитетних приплодних грла оваца/коза услов је да су грла старости од 6 до 18 месеци а мушка грла од 6 месеци старости у моменту издавања рачуна о набавци или неког другог доказа о набављеној инвестицији. Прихватљиви корисници у РПГ-у морају имати пријављен сточни фонд (податке о врсти животиња и броју газдинства (ХИД) на којима се држе или узгајају). Сектор меса - Пољопривредна газдинства која имају до 29 грла говеда и / или 199 грла оваца и /или коза и / или 29 грла крмача и / или 199 товних свиња и / или 999 ћурака и / или 299 гусака и/ или 4.999 бројлера на крају инвестиције . За набавку квалитетних приплодних грла - говеда су пољопривредна газдинства која на крају инвестиције поседују у свом власништву, односно у власништву члана РПГ: 3-100 квалитетних приплодних грла говеда, односно прихватљиви корисници су пољопривредна газдинства која када се ради о набавци квалитетних приплодних грла оваца/коза, да на крају инвестиције поседују у свом власништву, односно у власништву члана 10-300 квалитетних приплодних грла оваца/коза. Прихватљиви корисници су пољопривредна газдинства која су извршила набавку квалитетних приплодних грла крава од: пуних 16 месеци старости до 5 година старости у моменту издавања рачуна о набавци или неког другог доказа о набављеној инвестицији. За набавку квалитетних приплодних грла оваца/коза услов је да су грла старости од 6 до 18 месеци а мушка грла од 6 месеци старости у моменту издавања рачуна о набавци или неког другог доказа о набављеној инвестицији. Прихватљиви корисници у РПГ-у морају имати пријављен сточни фонд (податке о врсти животиња и броју газдинства (ХИД) на којима се држе или узгајају). За набавку квалитетних приплодних грла крмача услов је да буду 6 месеци старости у моменту издавања рачуна о набавци или неког другог доказа о набављеној инвестицији. За набавку квалитетних приплодних грла - крмача су пољопривредна газдинства која на крају инвестиције поседују у свом власништву, односно у власништву члана РПГ: 5-100 квалитетних приплодних грла крмача. Сектор воћа - Пољопривредна газдинства са прихватљивим инвестицијама до 49.999 евра; Пољопривредна газдинства, регистрована у Регистру произвођача садног материјала воћа, винове лозе и хмеља у складу са Законом о садном материјалу („Службени гласник РС“ бр. 18/05 и 30/10) са прихватљивим инвестицијама до 49.999 евра. Сектор поврћа - Пољопривредна газдинства са прихватљивим инвестицијама до 49.999 евра.

Сектор житарица и индустријских усева - Пољопривредна газдинства која имају до 49 ha земљишта под житарицама и индустријским усевима; Пољопривредна газдинства која имају до 1,99 ha земљишта под хмељем. Сектор јаја - Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом објекта за максимално 4.999 кока носиља у експлоатацији на крају инвестиције. Сектор виноградарства - Пољопривредна газдинства регистрована у Виноградарском регистру у складу са Законом о вину („Службени гласник РС“, бр. 41/09 и 93/12) са највише 1,99 ha винограда на крају инвестиције; Пољопривредна газдинства регистрована у Регистру произвођача воћа, винове лозе и садног материјала хмеља у складу са Законом о садном материјалу („Службени гласник РС“ бр. 18/05 и 30/10) са прихватљивим инвестицијама до 49.999 евра. Сектор пчеларства - пољопривредна газдинства која поседују 5-500 кошница по реализацији инвестиције. Сектор рибарства - Пољопривредна газдинства која на крају инвестиције имају укупан капацитет производње од максимално 9,99 t рибе годишње.

2.1.8. Листа инвестиција у оквиру мере:

Шифра инвестиције	Назив инвестиције
101.1.1	Набавка квалитетних прилодних грла млечних раса: говеда, оваца и коза
101.1.10	Машине за допунску обраду земљишта
101.1.11	Машине за ђубрење земљишта
101.1.12	Машине за сетву
101.1.13	Машине за заштиту биља
101.1.14	Машине за убирање односно скидање усева
101.1.15	Машине за транспорт
101.1.17	Машине и опрема за наводњавање усева
101.1.2	Изградња капацитета за прикупљање, обраду, паковање, складиштење и одлагање чврстог стајњака, полутечног и течног стајњака, укључујући инсталацију опреме
101.1.3	Опрема за мужу, слањење и чување млека на фарми, укључујући све елементе, материјале и инсталације
101.1.4	Машине и опрема за руковање и транспорт чврстог, полутечног и течног стајњака (транспортери за стајњак; уређаји за мешање полутечног и течног стајњака; пумпе за пражњење резервоара; сепаратори за полутечни и течни стајњак; машине за пуњење течног стајњака; специјализоване приколице за транспорт чврстог стајњака, укључујући и пратећу опрему за полутечни и течни стајњак)
101.1.5	Машине и опрема за припрему сточне хране, за храњење и напајање животиња (млинови и блендери/мешалице за припрему сточне хране; опрема и дозатори за концентровану сточну храну; екстрактори; транспортери; микс приколице и дозатори за кабасту сточну храну; хранилице; појилице; балери; омотачи бала и комбајни за сточну храну; косилице; превртачи сена)
101.1.6	Сточне ваге, рампе за утовар и истовар и торови за усмеравање и обуздавање животиња
101.1.7	Опрема за третман папака
101.1.8	Опрема за фиксне ограде и електричне ограде за пашњаке/ливаде
101.1.9	Машине за примарну обраду земљишта
101.2.1	Набавку квалитетних прилодних грла говеда, оваца, коза и свиња које се користе за производњу меса
101.2.10	Машине за примарну обраду земљишта
101.2.11	Машине за допунску обраду земљишта
101.2.12	Машине за ђубрење земљишта
101.2.13	Машине за сетву
101.2.14	Машине за заштиту биља
101.2.15	Машине за убирање односно скидање усева
101.2.16	Машине за транспорт
101.2.18	Машине и опрема за наводњавање усева
101.2.3	Машине и опрема за руковање и транспорт чврстог, полутечног и течног стајњака (транспортери за стајњак; уређаји за мешање полутечног и течног стајњака; пумпе за пражњење резервоара; сепаратори за полутечни и течни стајњак; машине за пуњење течног стајњака; специјализована опрема за транспорт чврстог стајњака, полутечног и течног стајњака, резервоари за течни стајњак, специјализоване приколице за транспорт чврстог/полутечног/течног стајњака, са одговарајућом опремом), укључујући и пратећу опрему за полутечни и течни стајњак)
101.2.4	Изградња/реконструкција као и опремање објеката за гајење крмача и производњу прасида за тов
101.2.5	Машине и опрема за складиштење и припрему сточне хране, за храњење и појење животиња (млинови и блендери/мешалице за припрему сточне хране; опрема и дозатори за концентровану сточну храну; екстрактори; транспортери; микс приколице и дозатори за кабасту сточну храну; хранилице; појилице; балери; омотачи бала и комбајни за сточну храну; превртачи сена, итд.)
101.2.6	Сточне ваге, рампе за утовар и истовар и торови за усмеравање и обуздавање животиња
101.2.7	Опрема за третман папака
101.2.8	Опрема за смештај квочки, специјализовани/посебно опремљени кавези
101.2.9	Опрема за фиксне ограде и електричне ограде за пашњаке/ливаде
101.3.1	Набавка опреме за живинарске фарме за производњу конзумних јаја
101.3.2	Набавка опреме за сортирање, паковање и чување конзумних јаја
101.3.3	Изградња/реконструкција као и опремање објеката за манипулацију, одлагање и обраду стајњака
101.3.4	Набавка опреме за руковање, сакупљање и коришћење животињског ђубрива; посебна опрема за транспорт ђубрива
101.4.1	Подизање нових или обнављање постојећих (крчење и подизање) вишегодишњих засада воћака, хмеља и винове лозе
101.4.12	Набавка бокс палета за транспорт и складиштење производа
101.4.13	Набавка опреме-линија за чишћење и прање производа
101.4.14	Набавка опреме-линија за бербу, сортирање и калибрање производа
101.4.15	Набавка опреме-линија за паковање и обележавање производа
101.4.16	Набавка опреме за орезивање, дробљење, сечење и уклањање остатака након резидбе воћних врста
101.4.17	Опрема за вентилацију и опрема за принудну вентилацију
101.4.18	Опрема/механизација за заштиту од мраза
101.4.19	Машине за примарну обраду земљишта
101.4.2	Подизање и опремање пластеника за производњу поврћа, воћа, цвећа и расадничку производњу
101.4.20	Машине за допунску обраду земљишта
101.4.21	Машине за ђубрење земљишта
101.4.22	Машине за сетву
101.4.23	Машине за садњу
101.4.24	Машине за заштиту биља
101.4.25	Машине за убирање односно скидање усева
101.4.26	Машине за транспорт
101.4.27	Набавка остале опреме (ГПС навигација и др.)
101.4.28	Машине, уређаји и опрема за наводњавање усева
101.4.3	Подизање, набавка и опремање система противградне заштите у воћњацима и вишегодишњим засадама
101.4.4	Подизање/набавка жичаних ограда око вишегодишњих засада
101.4.6	Набавка опреме и уређаја за додатно осветљење и засењивање биљака при производњи у заштићеном простору
101.4.8	Набавка опреме и уређаја за сетву, садњу и мулчирање (са фолијом)
101.5.1	Машине за примарну обраду земљишта
101.5.10	Машине и опрема за наводњавање усева
101.5.2	Машине за допунску обраду земљишта
101.5.3	Машине за ђубрење земљишта
101.5.4	Машине за сетву
101.5.5	Машине за садњу
101.5.6	Машине за заштиту биља
101.5.7	Машине за убирање односно скидање усева
101.5.8	Машине за транспорт
101.5.9	Набавка остале опреме (ГПС навигација и др.)
101.6.1	Набавка нових пчелињих друштава
101.6.2	Набавка опреме за пчеларство
101.6.3	Набавка возила и приколица за транспорт пчелињих друштава
101.7.1	Набавка нове опреме за рибање

2.1.9. Критеријуми селекције:

Редни број	Тип критеријума за избор	Да/Не	Бодови
1	Критеријуми селекције се не примењују при реализацији ове мере, већ се средства одобравају по редоследу пријема потпуних захтева до утошка средстава.		

2.1.10. **Интензитет помоћи:** За ову меру интензитет помоћи је до максималних 250.000,00 динара по једном кориснику осим за набавку уматичених грла где би можда износило више у зависности од броја набављених грла за које конкурише. Код набавке квалитетних приплодних грла крава и јуница (старости од пуних 16 месеци до 5 година у моменту издавања рачуна о набавци) субвенционисаће се 60% до максималних 60.000,00 РСД по грлу од укупне вредности инвестиције (без ПДВ-а) са територије општине Лучани за највише набављена три грла, а за купљена квалитетна приплодна грла крава, јуница (старости од 16 месеци до 5 година у моменту издавања рачуна о набавци) са друге територије ван општине Лучани интензитет помоћи по газдинству износи 70% до максималних 90.000,00 РСД по грлу за највише набављена три грла. Овчарство, козарство, свињарство: За набавку квалитетних приплодних грла оваца/коза (старости од 6 месеци до 18 месеци у моменту издавања рачуна о набавци, онови од шест месеци старости) интензитет помоћи по газдинству је 60% до максималних 15.000,00 РСД (без ПДВ-а) по грлу а за максимално 10 купљених грла, за онове интензитет помоћи је 60% до 18000,00 РСД (без ПДВ-а) по грлу, за квалитетна приплодна грла крмача поврћај је 50% до максималних 25.000,00 по грлу до највише 10 купљених грла. Старост квалитетних приплодних крмача/нерастова мора бити старија од 6 месеци у моменту издавања рачуна о набавци. Када се ради о набавци квалитетних приплодних грла крава , пољопривредна газдинства треба да на крају инвестиције поседују у свом власништву, односно у власништву члана РПГ: 3-100 квалитетних приплодних грла говеда , односно 10-300 квалитетних приплодних грла оваца/коза или 5-100 грла квалитетних приплодних крмача. Прихватљиви корисници у РПГ-у морају имати пријављен сточни фонд (податке о врсти животиња и броју газдинства (ХИД) на којима се држе или узгајају).Износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова у оквиру инвестиција 101.1.2; 101.1.3; 101.1.4; 101.1.5; 101.1.6; 101.1.7; 101.1.8; 101.1.9 ; 101.1.10; 101.1.11; 101.1.12; 101.1.13; 101.1.14; 101.1.15; 101.1.17 је 60% од вредности укупне инвестиције (без ПДВ-а) до максималних 140.000,00 РСД по газдинству. Када се ради о сектору млеко у инвестицијама 101.1.2; 101.1.3; 101.1.4; 101.1.5; 101.1.6; 101.1.7; 101.1.8; 101.1.9 ; 101.1.10; 101.1.11; 101.1.12; 101.1.13; 101.1.14; 101.1.15; 101.1.17; прихватљиви корисници су пољопривредна газдинства која поседују у свом власништву, односно у власништву члана РПГ до 29 крава на крају инвестиције. Нема посебних критеријума за улагање у сектору млека за овце и козе. Да би регистровани пољопривредни произвођач могао да добије подстицајна средства поред основне документације мора доставити потребну документацију која ће бити у Конкурсу за инвестицију која је купљена од 01.12.2024.год. до 30.11.2025.године у зависности од инвестиције и Мере која ће бити регулисана Конкурсом. Код инвестиције 101.2.1 код набавке грла остао је један неисплаћен предмет који би се водио као пренета средства у 2025 години, по налогу Државне финансијске ревизорске институције овај предмет неће ићи у пренета средства већ ће се прихватити у овој години са купљеном инвестицијом од 140.000,00 рсд од 16.09.2024. године. Износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова у оквиру инвестиција 101.2.3; 101.2.4; 101.2.5; 101.2.6; 101.2.7; 101.2.8; 101.2.9; 101.2.10; 101.2.11; 101.2.12; 101.2.13; 101.2.14; 101.2.15; 101.2.16; 101.2.18; је 60% од укупне вредности инвестиције (без ПДВ-а) до максималних 140.000,00 РСД. Прихватљиви корисници за меру 101.3 а у вези инвестиција у оквиру ове мере под шифром 101.3.1; 101.3.2; 101.3.3; 101.3.4; нема специфичних критеријума прихватљивости јер у сектору производње конзумних јаја нема специфичних критеријума прихватљивости, интензитет помоћи је 60% од укупне вредности инвестиције (без ПДВ-а) до максималних 140.000,00 РСД. Износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова у у оквиру инвестиција: 101.4.2; 101.4.3; 101.4.4; 101.4.6; 101.4.8; 101.4.12; 101.4.13; 101.4.14; 101.4.15; 101.4.16; 101.4.18; 101.4.19; 101.4.20; 101.4.21; 101.4.22; 101.4.23; 101.4.24; 101.4.25; 101.4.26; 101.4.27; 101.4.28; је 60% од укупне вредности инвестиције (без ПДВ-а) до максималних 140.000,00 РСД . Износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова у оквиру инвестиције 101.4.1 је 60% (без ПДВ-а) до максималних 100.000,00 РСД по газдинству. Да би регистровани пољопривредни произвођач могао да оствари подстицајна средства код инвестиције 101.4.2 мора да има најмању површину од 0.03.00 ха под пластеницима. У Сектору воћа - Пољопривредна газдинства са прихватљивим инвестицијама до 49.999 евра; Пољопривредна газдинства,

регистрована у Регистру произвођача садног материјала воћа, винове лозе и хмеља у складу са Законом о садном материјалу („Службени гласник РС“ бр. 18/05 и 30/10) са прихватљивим инвестицијама до 49.999 евра. Да би регистровани пољопривредни произвођач могао да оствари подстицајна средства за подизање нових производних и матичних засада воћних врста, потребно је да има сертификат о здравственој исправности садног материјала купљеног од произвођача (расадничара) садног материјала, рачун за купљени садни материјал или профактура у којој мора писати број и вредност садног материјала од правног лица, склопљен уговор предузетника уколико је садни материјал компензован за малину или неки други производ. Поред основне документације у конкурсном образцу тачно навести број парцеле на којој ће бити подигнут воћњак – због идентификације парцеле. Износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова у у оквиру инвестиција: 101.5.1; 101.5.2; 101.5.3; 101.5.4; 101.5.5; 101.5.6; 101.5.7; 101.5.8; 101.5.9; 101.5.10; је 60% од укупне вредности инвестиције (без ПДВ-а) до максималних 140.000,00 РСД. Сектор житарица и индустријских усева - Пољопривредна газдинства која имају до 49 ха земљишта под житарицама и индустријским усевима; Пољопривредна газдинства која имају до 1,99 ха земљишта под хмељем. Сектор јаја - Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом објекта за максимално 4.999 кока носила у експлоатацији на крају инвестиције. Сектор виноградарства - Пољопривредна газдинства регистрована у Виноградарском регистру у складу са Законом о вину („Службени гласник РС“, бр. 41/09 и 93/12) са највише 1,99 ха винограда на крају инвестиције; Пољопривредна газдинства регистрована у Регистру произвођача воћа, винове лозе и садног материјала хмеља у складу са Законом о садном материјалу („Службени гласник РС“ бр. 18/05 и 30/10) са прихватљивим инвестицијама до 49.999 евра. У сектору – пчеларство прихватљиви корисници за инвестиције 101.6.1; 101.6.2 ; 101.6.3; у оквиру овог сектора су пољопривредна газдинства која поседују 5-500 кошница по реализацији инвестиције. Износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова у у оквиру инвестиција: 101.6.1; 101.6.2 ; 101.6.3; је 60% од укупне вредности инвестиције (без ПДВ-а) до максималних 100.000,00 РСД. Сектор рибарства - Пољопривредна газдинства која на крају инвестиције имају укупан капацитет производње од максимално 9,99 t рибе годишње. Износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова је 60% од укупне вредности инвестиције (без ПДВ-а) до максималних 140.000,00 РСД.

2.1.11. Индикатори/показатељи:

Редни број	Назив показатеља
1	Укупан број поднетих захтева
2	Број газдинстава која су модернизовала производњу
3	Број произвођача обухваћених мером
4	Број набављених грла
5	Број новонабављене механизације

2.1.12. **Административна процедура:** Мера ће бити спроведена од стране Општинске управе општине Лучани- Одељења за привреду и локално економски развој, канцеларија за послове пољопривреде и руралног развоја. Након доношења Решења о расподели средстава инвестиције у оквиру ове мере реализоваће се кроз Јавни позив или Конкурс за доделу средстава, који се објављује на локалним средствима јавног информисања (радио и ТВ) и местима предвиђеним за истицање огласа на својој територији (огласним таблама) званичном сајту општине. Конкурс, мора да садржи податке о критеријумима за стицање права и износу средстава, потребној документацији која се прилаже, начину, месту и времену (року) подношења (достављања) захтева, о конкурсним обрасцима (врсти,) и друге податке и обавештења битна за благовремено и уредно подношење захтева. По објављеном конкурс, прихватљиви корисник подноси захтев за коришћење средстава до 30.11.2025. године, у зависности од инвестиције и Мере што ће бити регулисано Конкурсом са потребном документацијом и датумима подношења захтева преко писарнице Општинске управе општине Лучани у Лучанима и Гучи, на конкурсном образцу, који садржи основне податке подносиоца захтева (име и презиме, место становања, број пољопривредног газдинства, контакт телефон), уз који су приложене прописане исправе и други докази. Облик и садржину конкурсног обрасца утврђује Општинска управа општине Лучани. Након утврђивања испуњености услова дефинисаних Конкурсом, пољопривредни произвођачи склапају уговор

са надлежним органом. Након тога надлежни орган доноси Решење о праву на коришћење и исплати подстицаја према редоследу пристизања потпуних захтева, а одобрена средства уплаћиваће се на наменски рачун регистрованог пољопривредног газдинства. Средства ће се одобравати корисницима који испуњавају услове, редом на основу поднетих комплетних, прихватљивих захтева до утрошка расположивих средстава. Захтев за доделу средстава на прописаном конкурсном обрасцу мора бити благовремен, потпун и поднет од стране овлашћеног лица. По благовременом, уредном захтеву поднетом од стране овлашћеног лица (прихватљивог корисника), Општинска управа општине Лучани, односно Одељење за привреду и локални економски развој, у поступку по прописима којима се уређује општи управни поступак, утврђује право и износ средстава, у складу са законом и подзаконским актима којима се регулишу подстицаји у пољопривреди и руралном развоју и овим програмом. По коначном решењу, општина Лучани са корисником средстава закључује уговор о додели средстава подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја општине Лучани, којим се регулишу међусобна права. На основу уговора о додели средстава подршке, Општинска управа општине Лучани, преко Одељења за финансије, на текући рачун корисника, односно регистрованог пољопривредног газдинства, уплаћује износ утврђених средстава. Исплата по овој мери врши се по редоследу пристизања позитивно решених захтева, до утрошка предвиђених средстава. Комисија именована од стране Председника општине обилазиће терен и вршити проверу исправности.

2.2. Назив и шифра мере: 104 Управљање ризицима

2.2.1. Образложење: У складу са Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју ("Сл. гласник РС", бр. 10/2013, 142/2014, 103/2015 и 101/2016, 35/2023, 92/2023 и 94/2024), и Националном Стратегијом пољопривреде и руралног развоја 2014-2024. општина може да утврђује мере које се односе на обнављање пољопривредног производног потенцијала нарушеног елементарним непогодама и катастрофалним догађајима и увођење одговарајућих превентивних мера за премију осигурања за усева, плодове, вишегодишње засаде, расаднике и животиње. Осигурања за усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња - општина Лучани стимулише активност пољопривредних газдинстава да своје усева и плодове осигурају од непогода и непредвиђених догађаја који би могли причинити штету на усевима и плодовима, тиме што из средстава буџета општине Лучани врши регресирање трошкова осигурања усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња. Због великог утицаја промене климе, а ради очувања квалитета, предвидљивости и одрживости пољопривредне производње осигурање представља неопходан начин очувања истог. Не постоји довољно ефикасна заштита од пожара, града, поплава па код пољопривредника треба развијати свест о потреби осигурања. Мера се спроводи већ неколико година и показује позитиван ефекат у смислу повећања броја корисника и прихватања мере као реалне потребе у односу на постојеће микро и макро климатске појаве и друге негативне утицаје на пољопривредну производњу.

2.2.2. Циљеви мере: Општи циљеви: сигурнија и повећана производња, стабилност дохотка пољопривредних газдинстава; стабилност прихода пољопривредних газдинстава, повећање производње и побољшање продуктивности и квалитета производа, смањење трошкова производње, раст конкурентности уз прилагођавање захтевима домаћег и иностраног тржишта као и усклађивање са правилима ЕУ, њеним стандардима, политиком и праксом.

2.2.3. Веза мере са националним програмима за рурални развој и пољопривреду: Ова мера је у складу са задњим Националним програмом за рурални развој Републике Србије јер нови још није донет; Канцеларија за пољопривреду поседује софтвер за пољопривреду који даје могућност увида за свако лице које је поднело захтев за субвенције из Програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја општине Лучани као и све податке о том лицу, мери, врсти инвестиције и приложеној документацији која се чува у општинској управи општине Лучани. Спречавање могућег двоструког финансирања истих захтева корисника од стране Управе за аграрна плаћања и из средстава буџета општине Лучани, спроводи се на следећи начин: подносилац захтева је у обавези да уз захтев за одобрење подстицаја Инвестиције по локалном програму достави потписану изјаву, под моралном, кривичном и материјалном одговорношћу, да за исту намену не користи и да неће користити

бесповратна средства у другим јавним фондовима; достављањем редовних годишњих извештаја на прописаном обрасцу у складу са Правилником о обрасцу и садржини програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја и обрасцу извештаја о спровођењу мера пољопривредне политике и политике руралног развоја чији је саставни део и извештај о корисницима мера подршке који садржи основне податке о сваком кориснику као и шифру и назив инвестиције за коју су одобрена подстицајна средства.

2.2.4. Крајњи корисници: Крајњи корисници су физичка лица - носиоци активног комерцијалног породичног пољопривредног газдинства, предузетници и правна лица регистрована у Националном регистру пољопривредних газдинстава која су са територије општине Лучани.

2.2.5. Економска одрживост: За реализацију ове мере није потребно подносити бизнис план или пројекат о економској одрживости улагања.

2.2.6. Општи критеријуми за кориснике: Корисник мора да је регистрован као комерцијално пољопривредно газдинство у активном статусу у Е- аграру, и да је пријавио површине у Е- аграру под културама које је осигурао. У случају када корисник није власник газдинства или земљишта где се инвестиција врши треба да достави уговор о закупу. Само услуге реализоване у току календарске 2025. године могу се сматрати прихватљивим на надокнаду трошкова. Код ове инвестиције остала су четири неисплаћена предмета из 2024 године која би се водила као пренета средства у 2025 години, по налогу Државне финансијске ревизорске институције ови предмети неће ићи у пренета средства већ ће се прихватити и исплатити у овој години.

2.2.7. Специфични критеријуми: Прихватљиви корисници су активна пољопривредна газдинства, предузетници и правна лица регистрована у Е- аграру на територији општине Лучани. Пољопривредна газдинства, предузетници и правна лица са пребивалиштем и производњом на територији општине Лучани.

2.2.8. Листа инвестиција у оквиру мере:

Шифра инвестиције	Назив инвестиције
104.3	Осигурање усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња

2.2.9. Критеријуми селекције:

Редни број	Тип критеријума за избор	Да/Не	Бодови
1	Критеријуми селекције се не примењују при реализацији ове мере, већ се средства одобравају по редоследу пријема потпуних захтева до утрошка средства.		

2.2.10. Интензитет помоћи: За свако осигурано пољопривредно газдинство вршиће се повраћај у износу до 30% и максималном износу до 15.000,00 РСД по газдинству од износа премије осигурања, без урачунатог пореза на додатну вредност, по редоследу достављања потпуних захтева до утрошка планираних средстава.

2.2.11. Индикатори/показатељи:

Редни број	Назив показатеља
1	Укупан број поднетих захтева
2	Број произвођача обухваћених мером
3	Површина (број ха) осигураних од штета на усевима, плодовима, вишегодишњим засадама, расадницима
4	Број осигураних грла

2.2.12. Административна процедура: Председник општине Лучани доноси Решење о расподели бесповратних подстицајних средстава намењених пољопривреди за 2025. годину. Ради реализације расположивог износа подстицајних средстава, општина расписује Конкурс за доделу средстава, који објављује на локалним средствима јавног информисања (радио и ТВ) и местима предвиђеним за истицање огласа на својој територији (огласним таблама) и званичном сајту општине. Конкурс, мора да садржи податке о критеријумима за стицање права и износу средстава, потребној документацији која се

прилаже, начину, месту и времену (року) подношења (достављања) захтева, о конкурсним обрасцима (врсти, пружимању) и друге податке и обавештења битна за благовремено и уредно подношење захтева. По објављеном конкурс, прихватљиви корисник подноси захтев за коришћење средстава преко писарнице Општинске управе општине Лучани, на конкурсном обрасцу, који садржи основне податке подносиоца захтева (име и презиме, место становања, број пољопривредног газдинства, контакт телефон), уз који су приложене прописане исправе и други докази. Облик и садржину конкурсног обрасца утврђује Општинска управа општине Лучани. Захтев за доделу средстава на прописаном конкурсном обрасцу мора бити благовремен, потпун и поднет од стране овлашћеног лица. Уз захтев се подноси: - фотокопија потврде о упису активног статуса у регистру пољопривредних газдинстава; - фотокопија личне карте подносиоца захтева; - фотокопија полисе осигурања издата од стране осигуравајућих друштава и оригинал полисе (на увид) за период извршеног осигурања током 2025.године; - фотокопију потврде о извршеном плаћању укупне премије осигурања; - Измирене обавезе по основу локалних јавних прихода; По благовременом, уредном и поднетом захтеву од стране овлашћеног лица (прихватљивог корисника), Општинска управа општине Лучани, односно Одељење за привреду и локално економски развој, у поступку по прописима којима се уређује општи управни поступак, утврђује право и износ средстава, у складу са законом и подзаконским актима којима се регулишу подстицаји у пољопривреди и руралном развоју и овим програмом. Општинска управа општине Лучани, преко Одељења за финансије, на текући рачун корисника, односно регистрованог пољопривредног газдинства, решењем уплаћује износ утврђених средстава. Исплата по овој мери врши се по редоследу пристизања позитивно решених захтева, до утрошка предвиђених средстава.

2.3. Назив и шифра мере: 304 Економске активности у циљу подизања конкурентности у смислу додавања вредности кроз прераду као и на увођење и сертификација система безбедности и квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла на газдинствима

2.3.1. **Образложење:** Стандарди квалитета за већину производа прописани су посебним подзаконским прописима, односно правилницима којима се ближе прописују услови у погледу квалитета хране. Република Србија је у процесу сталног усклађивања ових правилника о квалитету хране са важећим прописима ЕУ и другим међународно признатим стандардима. Услед повећаног броја криза везаних за безбедност хране, долази до растућег броја захтева за безбедним производима, посебно од стране великих трговаца и прерађивача. Ово постаје главни разлог за имплементацију сертификационих шема у целом ланцу снабдевања. Ако произвођачи и прерађивачи желе да снабдевају неке од већих трговачких ланаца, они морају да имају неке од захтеваних стандарда. Произвођачи и прерађивачи који имају неке од захтеваних стандарда биће боље позиционирани на тржишту, имаће већу конкурентност и продуктивност, а самим тим и олакшану продају на тржишту. Рурална подручја имају дугу традицију у преради различитих анималних и биљних производа на газдинству тако да постоје расположиви потенцијали који могу обогатити локалну понуду и омогућити запошљавање становништва. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде је отпочело са доношењем прописа којима се олакшава производња малим производним капацитетима и смањују финансијска оптерећења и административне препреке кроз одступање у погледу изградње, уређења и опремања објеката за мале и традиционалне произвођаче. На овај начин се подстиче економија на селу кроз валоризацију повезаности сопствене производње и прераде на газдинству и продаја малих количина директно потрошачу. Овом мером планирана су подстицајна средства за увођење стандарда квалитета и сертификацију у пољопривредној производњи и преради истих, као и подршка преради на газдинству.

2.3.2. **Циљеви мере:** Општи циљеви мере су подизање квалитета примарних и прерађених пољопривредних производа и заштита здравља људи, повећање конкурентности производа и стабилност дохотка пољопривредних газдинстава, а специфични циљеви су повећање обима производње, повећање броја пољопривредних газдинстава који се укључују у регистроване шеме квалитета, унапређење капацитета за прераду. Сертификатом који потврђује увођење неког од система квалитета, пољопривредно газдинство односно пољопривредни произвођач својим пословним партнерима и клијентима показује да испуњава одређене захтеве и тиме непосредно стиче поверење у очима јавности,

повећава своју конкурентност на тржишту, подстиче непрестано унапређење и побољшање систем безбедности хране у складу са законским прописима. Ова мера ће бити од користи нарочито оним газдинствима која су створила додатну вредност својим производима и оним домаћинствима која покушавају са већом количином примарних производа да буду заступљена у већим трговачким ланцима. Да би произвођачи обезбедили задовољавајући профит и сачували производ од ниске откупне цене додајући му нову вредност, неопходна су улагања у различите врсте објеката и опреме за прераду пољопривредних производа, што у случају пољопривредних произвођача првенствено значи, воћа и поврћа. У општини Лучани је активан велики број пчелара, воћара који део своје производње користе за справљање ракије, купиновог вина и других алкохолних производа од воћа. Многа домаћинства имају сопствену мини прераду воћа и поврћа у сврху производње зимнице као вид диверсификације пољопривредне производње. Многи произвођачи суше шљиве, кајсије. Овом мером би многа домаћинства могла побољшати свој економски статус кроз диверсификацију пољопривредне производње.

2.3.3. Веза мере са националним програмима за рурални развој и пољопривреду: Ова мера је у складу са задњим Националним програмом за рурални развој Републике Србије јер нови још није донет; У оквиру ове мере, биће подржавани управо они корисници и оне инвестиције, које нису предмет подстицаја у оквиру НППР. Ова мера подржаће мала и средња пољопривредна газдинства да напредују као конкурентној пољопривредној производњи. Канцеларија за пољопривреду поседује софтвер за пољопривреду који даје могућност увида за свако лице које је поднело захтев за субвенције из Програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја општине Лучани као и све податке о том лицу, мери, врсти инвестиције и приложеној документацији која се чува у општинској управи општине Лучани. Спречавање могућег двоструког финансирања истих захтева корисника од стране Управе за аграрна плаћања и из средстава буџета општине Лучани, спроводи се на следећи начин: подносилац захтева је у обавези да уз захтев за одобрење подстицаја Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава по локалном програму достави потписану изјаву, под моралном, кривичном и материјалном одговорношћу, да за исту намену не користи и да неће користити бесповратна средства у другим јавним фондовима; достављањем редовних годишњих извештаја на прописаном обрасцу у складу са Правилником о обрасцу и садржини програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја и обрасцу извештаја о спровођењу мера пољопривредне политике и политике руралног развоја чији је саставни део и извештај о корисницима мера подршке који садржи основне податке о сваком кориснику као и шифру и назив инвестиције за коју су одобрена подстицајна средства.

2.3.4. Крајњи корисници: Крајњи корисници мере су: лица уписана у Регистар пољопривредних газдинстава и налазе се у активном статусу и то физичка лица – носиоци комерцијалних породичних регистрованих пољопривредних газдинстава, правна лица, предузетници и земљорадничке задруге чији су чланови уписани у Регистар пре 2025. године, као носиоци или чланови различитих комерцијалних породичних пољопривредних газдинстава у активном статусу на територији општине Лучани и удружења која имају најмање пет чланова који су уписани у РПГ као носиоци или чланови пет комерцијалних породичних пољопривредних газдинстава у активном статусу. Земљорадничке задруге уписане у Регистар привредних субјеката са седиштем и производњом на територији општине Лучани које у претходне две године нису биле корисници средстава Програма подршке спровођењу мера равномерног регионалног развоја Републике Србије кроз учешће државе у економско-финансијским подстицајима за оснивање нових задруга и инвестиционе пројекте постојећих задруга. Да је правно лице, предузетник, задруга и удружење регистровано код Агенције за привредне регистре и да имају измирене доспеле обавезе по основу јавних прихода ЈЛС.

2.3.5. Економска одрживост: За реализацију ове мере није потребно подносити бизнис план или пројекат о економској одрживости улагања.

2.3.6. Општи критеријуми за кориснике: Корисници средстава морају испуњавати следеће услове да би могли да користе средства предвиђена овом мером: - Корисник мора имати пребивалиште на територији општине Лучани - Корисник мора бити носилац регистрованог пољопривредног газдинства са најмање 0,5ha пољопривредног земљишта на територији Општине Лучани на коме обавља пољопривредну производњу - Корисник мора имати набављен предмет субвенције пре подношења

захтева, доказ о извршеном плаћању, и то: 1) фотокопију рачуна (фактуре) која гласи на име и извод или налог за плаћање оверен од стране банке ако је плаћање извршено безготовински, или 2) фотокопију рачуна (фактуре) која гласи на име и фискалног исечка, ако је плаћање извршено готовински, - Уколико је предмет субвенције механизација или опрема, она мора бити нова - Корисник, за инвестицију за коју подноси захтев, не сме користити подстицаје по неком другом основу (субвенције, подстицаји, донације), односно иста инвестиција не сме бити предмет другог поступка за коришћење подстицаја; - Корисник мора имати измирене све доспеле пореске обавезе које има према Општини Лучани - Корисник не сме отуђити предмет инвестиције за коју је остварио подстицаје у року од пет, три, две године (у зависности од инвестиције за коју конкурише) од дана исплате подстицаја и у том периоду предмет мора наменски користити. Уколико неискористи мора вратити исплаћена средства са каматом од дана добијања средстава од општине Лучани и неће моћи на локалном нивоу у периоду од три године да конкурише за субвенције.

2.3.7. Специфични критеријуми: Прерада млека и маркетинг - Корисници морају бити регистровани у Регистру објеката у складу са Законом о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/2005, 30/2010, 93/2012, и 17/2019-др. закон); Корисници који на крају инвестиције имају дневни капацитет прикупљеног млека до 2.999 l. Прерада меса и маркетинг - Корисници морају бити регистровани у Регистру објеката у складу са Законом о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/2005, 30/2010 и његове накнадне измене); У случају кланица, прихватљиви су корисници са максималним капацитетом до: 9 говеда или 49 свиња или 49 оваца и коза, или 499 ћурака или гусака или 4.999 живине дневно на крају инвестиције; У случају постројења за сечење и / или прераду, прихватљиви корисници су предузећа са максималним капацитетом сечења или прераде до 499 kg дневно на крају инвестиције. Прерада воћа и маркетинг - Предузећа са прихватљивим инвестицијама до 49.999 евра. Прерада поврћа и маркетинг - Предузећа са прихватљивим инвестицијама до 49.999 евра. Прерада грожђа и маркетинг - Корисник мора бити уписан у Виноградарски регистар у складу са Законом о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12) са максималним расположивим капацитетима годишње производње вина до 19.999 литара на крају инвестиције, а који је уписан у Регистар винарија у складу са Законом о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12). Прерада житарица и индустријских усева и маркетинг- Предузећа са прихватљивим инвестицијама до 49.999 евра. Прерада рибе и маркетинг - Корисници морају бити регистровани у Регистру објеката у складу са Законом о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/2005, 30/2010 , 93/2012, и 17/2019-др. закон) са максималним расположивим дневним капацитетима за прераду рибе до 199 kg на крају инвестиције.

2.3.8. Листа инвестиција у оквиру мере:

Шифра инвестиције	Назив инвестиције
304.1	Подршка бреднирању поризвода и региона
304.2	Подршка за заштиту географског порекла производа
304.3	Подршка за заштиту имена производа
304.4	Подршка за увођење система квалитета
304.5.1.1	Набавка опреме за узорковање, пријем, прераду, пуњење и паковање млека и производа од млека
304.5.1.2	Набавка опреме за чишћење, прање и дезинфекцију (стерилизацију) објеката, опреме, алата, уређаја и машина, укључујући и опрему за гардеробе и санитарне просторије
304.5.3.1	Набавка опреме и уређаја за сушење воћа, поврћа и грожђа, као и њихових производа
304.5.3.2	Набавка опреме и уређаја за замрзавање воћа и поврћа, као и њихових производа
304.5.3.3	Набавка опреме и уређаја за бланширање, пастеризацију и стерилизацију производа
304.5.3.4	Набавка опреме за пријем воћа, поврћа и грожђа, као и прераду, пуњење и паковање њихових производа
304.5.5.3	Набавка опреме и уређаја за дестилацију гајеног зачинског, лековитог и ароматичног биља, као и њихових производа (за потребе фармацеутске индустрије)

2.3.9. Критеријуми селекције:

Редни број	Тип критеријума за избор	Да/Не	Бодови
1	Критеријуми селекције се не примењују при реализацији ове мере, већ се средства одобравају по редоследу пријема потпуних захтева до утрошка средстава.		

2.3.10. **Интензитет помоћи:** Износи подстицаја дати су у процентима у односу на износ инвестиције без ПДВ-а. Износ подстицаја је 60% за све наведене инвестиције у оквиру мере. Максимални износ подстицаја по кориснику је до 140.000,00 динара.

2.3.11. Индикатори/показатељи:

Редни број	Назив показатеља
1	Укупан број поднетих захтева
2	Број газдинстава која су модернизовала производњу

2.3.12. **Административна процедура:** Економске активности у смислу додавања вредности пољопривредним производима као и увођење и сертификација система безбедности и квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла на газдинствима, реализоваће се путем Конкурса за избор корисника средстава за наведену меру који расписује председник општине Лучани на основу утврђених критеријума. Конкурс ће се објавити путем електронских медија. Конкурсом ће се детаљније дефинисати општи и специфични услови за сваку од планираних инвестиција, износ подстицаја, прихватљиви трошкови, потребна документација, услови коришћења подстицајних средстава и време трајања конкурса. У току трајања конкурса, моћи ће да се поднесе један захтев за коришћење подстицајних средстава за више инвестиција. Пријем захтева, у складу са конкурсним условима, вршиће се у просторијама општинске управе. Детаљне административне провере се спроводе ради утврђивања да ли је захтев потпун, благовремен и да ли су услови за одобравање захтева испуњени, а по потреби вршиће се теренски обилазак газдинстава потенцијалних корисника ради утврђивања испуњења предуслова за поједине инвестиције. Средства се одобравају корисницима који испуњавају услове, редом на основу поднетих комплетних - прихватљивих захтева до утрошка расположивих средстава. Начин реализације одобрених подстицајних средстава и обавезе корисника прецизираће се уговором и вршиће се контрола наменског коришћења одобрених подстицајних средстава теренским обиласком газдинства.

2.4. Назив и шифра мере: 305 Развој техничко - технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју

2.4.1. **Образложење:** Ова мера унапређује креирање примене нових знања у складу са стварним потребама крајњих корисника, имплементацију постојећих знања и примена знања међусобним повезивањем креатора знања са пољопривредним произвођачима и другим актерима руралне заједнице. Поред механизације и методе у пољопривреди које се примењују су застареле код великог броја пољопривредника на територији општине Лучани. Један од основних ограничавајућих фактора за бржи развој пољопривреде и повећање конкурентности фармера представља недовољан ниво њиховог знања. Из тог разлога, фармери нису у стању да самостално без стручне помоћи примењују иновације и нове технологије у производњи. Досадашњи приступ теоријске обуке фармера путем предавања је одузео много времена, али није дао очекиване резултате највише због ниског нивоа знања и образовања фармера. Новија искуства указују да се много бољи резултати у едукацији фармера постижу ширењем добре праксе кроз демонстрацију и показивање резултата добијених применом нових технолошких радом на терену. Општина Лучани годинама у назад настоји да кроз развојне пројекте упуту пољопривреднике у савремене тенденције и праксе у сточарству и воћарству. До сада општина је успоставила сарадњу са Институтом за крмно биље из Крушевца, Агрономским факултетом из Чачка, Институтом за воћарство из Чачка и другим институцијама уз чију помоћ су пољопривредници стекли увид у начине на које могу постићи ефикаснију производњу и бољу искоришћеност капацитета. Развојем техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју значајно се модернизује пољопривредна производња и повећава њена продуктивност.

2.4.2. **Циљеви мере:** Побољшање продуктивности и квалитета производа; Смањење трошкова производње; Одрживо управљање ресурсима и заштите животне средине; Раст конкурентности уз прилагођавање захтевима домаћег и иностраног тржишта; Усклађивање са правилима ЕУ, њеним стандардима, политикама и праксама; Повећање доступности и квалитета знања, унапређење социјалне и економске инклузије малих и средњих газдинстава у руралним срединама; Одрживи развој, заштита ресурса, побољшање биодиверзитета и смањење миграције становништва; Побољшање образовне структуре радне снаге на газдинствима увођењем нових научних достигнућа у производњи; Јачање и функционално повезивање свих актера у систему креирања и практичног преношења знања; Техничко унапређење пољопривредника укључених у пројекат; Јачање капацитета за прихватање знања кроз развијање свести и мотивисаности за образовањем и практичну примену савремених достигнућа у пољопривреди.

2.4.3. **Веза мере са националним програмима за рурални развој и пољопривреду:** Ова мера је у складу са Националним програмом за рурални развој Републике Србије. Канцеларија за пољопривреду поседује софтвер за пољопривреду који даје могућност увида за свако лице које је поднело захтев за субвенције из Програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја општине Лучани као и све податке о том лицу, мери, врсти инвестиције и приложеној документацији која се чува у општинској управи општине Лучани. Спречавање могућег двоструког финансирања истих захтева корисника од стране Управе за аграрна плаћања и из средстава буџета општине Лучани, спроводи се на следећи начин: подносилац захтева је у обавези да уз захтев за одобрење подстицаја Инвестиције по локалном програму достави потписану изјаву, под моралном, кривичном и материјалном одговорношћу, да за исту намену не користи и да неће користити бесповратна средства у другим јавним фондовима; достављањем редовних годишњих извештаја на прописаном обрасцу у складу са Правилником о обрасцу и садржини програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја и обрасцу извештаја о спровођењу мера пољопривредне политике и политике руралног развоја чији је саставни део и извештај о корисницима мера подршке који садржи основне податке о сваком кориснику као и шифру и назив инвестиције за коју су одобрена подстицајна средства.

2.4.4. **Крајњи корисници:** Научно истраживачке установе.

2.4.5. **Економска одрживост:** У оквиру ове мере за огледне активности потребно је достављати доказе у смислу економске одрживости улагања кроз одређену форму бизнис плана, пројекта или извештаја.

2.4.6. **Општи критеријуми за кориснике:** Правно лице мора бити регистровано за обављање научне и саветодавне делатности односно мора бити уписано у одговарајући Регистар научно-истраживачких установа.

2.4.7. **Специфични критеријуми:** Сектор: Млеко - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости производње млека; - Повећање продуктивности производње; - Усвајање добре пољопривредне праксе, као и прилагођавање производа захтевима савременог тржишта; - Достижање стандарда у области добробити и здравља животиња, хигијене и заштите животне средине. Сектор: Месо - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости производње меса; Унапређење квалитета меса; - Достижање стандарда у области добробити и здравља животиња, хигијене и заштите животне средине. Повећање степена запослености у сектору; - Достижање стандарда у области заштите животне средине.

2.4.8. Листа инвестиција у оквиру мере:

(Нема дефинисаних инвестиција)

2.4.9. Критеријуми селекције:

(Нема дефинисаних критеријума)

2.4.10. **Интензитет помоћи:** Интензитет помоћи: 100% .

2.4.11. Индикатори/показатељи:

Редни број	Назив показатеља
1	Број ангажованих лица
2	Површине под новим биљним културама
3	Површине са поправљеним хемијским саставом и структуром земљишта
4	Количине произведене квалитетне сточне хране
5	Боље здравље домаћих животиња
6	Повећан принос млека

2.4.12. **Административна процедура:** Мера ће бити спроведена од стране председника општине Лучани у смислу доношења Одлука, склапања уговора и сл., административно - технички део спровешће Одељење за привреду, лер, финансије и буџет, јавну набавку спроводиће службеник за јавне набавке а послове везане за пренос средстава Одељење за привреду, лер, финансије и буџет општинске управе. Председник општине доноси одлуку о спровођењу пројекта, службеник за јавне набавке покреће процедуру јавне набавке где се бира најповољнији понуђач који испуњава услове у погледу кадровске, техничко- технолошке опремљености за спровођење пројекта са којим се склапа уговор. Научна установа, извођач по пројекту заједно са пољопривредном службом врши одабир пољопривредних газдинстава која ће бити укључена у пројекат. Спроводи се пројекат, а служба за финансије врши плаћања по динамици предвиђеном уговору.

2.5. Назив и шифра мере: 402 Подстицаји за промотивне активности у пољопривреди и руралном развоју

2.5.1. **Образложење:** Одрживи развој пољопривреде и руралних подручја захтева да буде заснован на праћењу нових технологија, стручном усавршавању и константном трансферу знања и информација. Пољопривредни произвођачи и сеоско становништво све теже успевају да самостално, без икакве стручне помоћи примењују иновације у производњи, пласману, развоју непољопривредних делатности, маркетингу и другим активностима везаним за развој руралних средина. На недостатак знања и додатних вештина код сеоског становништва упућују и подаци да само 2% носиоца газдинстава имају стечено средње и високо стручно образовање из области пољопривреде, а највећи део носиоца газдинстава имају знање стечено праксом. Ова мера унапређује креирање нових знања у складу са стварним потребама крајњих корисника, имплементацију постојећих знања и трансфер знања међусобним повезивањем креатора знања са пољопривредним произвођачима и другим актерима руралне заједнице. Задњих година општина Лучани организује и одлазак пољопривредних произвођача на Међународни сајам пољопривреде у Нови Сад, а у плану су и студијска путовања за која исказу интересовање. На Драгачевском сабору трубача у Гучи општина Лучани организује изложбу пољопривредних производа и машина.

2.5.2. **Циљеви мере:** Општи циљеви: побољшање продуктивности и квалитета производа; смањење трошкова производње; одрживо управљање ресурсима и заштите животне средине; раст конкурентности уз прилагођавање захтевима домаћег и иностраног тржишта; усклађивање са правилима ЕУ, њеним стандардима, политикама и праксама; повећање доступности и квалитета знања, унапређење социјалне и економске инклузије малих и средњих газдинстава у руралним срединама; одрживи развој, заштита ресурса, побољшање биодиверзитета и смањење миграције становништва; јачање саветодавног сервиса и допринос повећању конкурентности пољопривредне производње. Достављање информација о подстицајним средствима, конкурсима, роковима, потребној документацији и сл., а у вези са активностима Министарства пољопривреде, општине или других донатора путем смс поруке пољопривредним произвођачима. Специфични циљеви по секторима: побољшање образовне структуре радне снаге на газдинствима; јачање и функционално повезивање свих актера у систему креирања и трансфера знања; техничко и кадровско унапређење институција укључених у систем креирања и трансфера знања; јачање капацитета за прихватање знања кроз развијање свести и мотивисаности за образовањем.

2.5.3. **Веза мере са националним програмима за рурални развој и пољопривреду:** Ова мера је у

складу са задњим Националним програмом за рурални развој Републике Србије јер нови још није донет.

2.5.4. **Крајњи корисници:** Крајњи корисници средстава ове мере су: регистрована пољопривредна газдинства, удружења грађана, предузетници и правна лица за пружање саветодавних и других услуга (превоз, опрема, обезбеђење, штампа, угоститељство и услуге смештаја и сл.), научне и стручне институције и јединица локалне самоуправе.

2.5.5. **Економска одрживост:** За реализацију ове мере није потребно подносити бизнис план или пројекат о економској одрживости улагања.

2.5.6. **Општи критеријуми за кориснике:** Корисник мора да је уписан у одговарајући регистар (Регистар привредних субјеката, Регистар научно-истраживачких установа, Регистар иновационих организација или Регистар удружења).

2.5.7. **Специфични критеријуми:** Корисници средстава за стручно оспособљавање, активности стицања вештина и показне активности у оквиру мере за инвестиције 402.1 и 402.2 треба да имају искуство у пружању услуге (референца), као и стручни и технички капацитет у зависности од типа и трајања услуге (референтни предавачи).

2.5.8. Листа инвестиција у оквиру мере:

Шифра инвестиције	Назив инвестиције
402.1	Информативне активности: сајмови, изложбе, манифестације, студијска путовања
402.2	Стручно оспособљавање и активности стицања вештина и показне активности

2.5.9. Критеријуми селекције:

Редни број	Тип критеријума за избор	Да/Не	Бодови
1	Нема критеријума.		

2.5.10. **Интензитет помоћи:** Интензитет помоћи је 100 %.

2.5.11. Индикатори/показатељи:

Редни број	Назив показатеља
1	Информативне активности: сајмови, изложбе, манифестације, студијска путовања
2	Информативне активности: сајмови, изложбе, манифестације, студијска путовања Укупан број одржаних едукација
3	Број едукованих пољопривредника
4	Број организованих манифестација, сајмова, изложби и студијских путовања

2.5.12. **Административна процедура:** Председник општине Лучани доноси Решење о расподели бесповратних подстицајних средстава намењених пољопривреди за 2025. годину. Мера ће бити спроведена од стране општинске управе општине Лучани, која ће организовати обуке, предавања, радионице, демонстративна поља у сарадњи са институцијама из земље, манифестације, студијска путовања и друге облике реализације овог подстицаја. Надлежни орган ће спровести широку кампању информисања потенцијалних корисника ове подстицајне мере и водити евиденцију о броју присутних пољопривредника на предавањима, као и евиденцију предавача и тема које су обрађене. Приликом организације студијског путовања, одабраће се најрепрезентативнији пољопривредници у појединим областима, који ће знање и нова искуства, стечена на студијским путовањима, моћи да примене на својим газдинствима, а самим тим и да пренесу на пољопривреднике из своје околине.

2.6. Назив и шифра мере: 601 Набавка хране и ветеринарске услуге за остављену квалитетну женску телад и женску јагњад/јарад

2.6.1. **Образложење:** Показатељ степена развијености укупне пољопривредне производње једне земље зависи од учешћа сточарске производње у производној структури пољопривреде. Сточарство и сточарска производња последних деценија бележе перманентно опадање броја грла за 1-2% на годишњем нивоу. Сточарство као виша фаза „органске индустрије“ и уједно најинтезивнија грана пољопривредне делатности, покреће развој биљне и укупне пољопривредне производње у свакој земљи. Подаци о структури сточног фонда указују на стални пад укупног броја грла стоке све до 2002. године, од када је забележен позитиван тренд у броју. Најизразитији пад се десио у говедарству и тај тренд се наставља и даље зато је неопходно у наредним годинама повећати учешће сточарства у вредности укупне пољопривредне производње, чиме би се омогућила ефикасна валоризација ратарских производа као и повећање укупних девизних прихода земље од извоза сточарских производа.

2.6.2. **Циљеви мере:** Општи циљеви: - Увећање сточног фонда; Повећање производње кабасте сточне хране; Ефикасније коришћење пашњака и ливада; Стабилизација фарме и повећање конкурентности; Унапређење производње млека и меса. Специфични циљеви: - Побољшање генетског потенцијала квалитетних грла у сточарству, - Заустављање и смањење перманентног пада броја приплодних грла и повећање матичног стада код фармера.

2.6.3. **Веза мере са националним програмима за рурални развој и пољопривреду:** Ова мера је у складу са Националним програмом за рурални развој Републике Србије. Канцеларија за пољопривреду поседује софтвер за пољопривреду који даје могућност увида за свако лице које је поднело захтев за субвенције из Програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја општине Лучани као и све податке о том лицу, мери, врсти инвестиције и приложеној документацији која се чува у општинској управи општине Лучани. Спречавање могућег двоструког финансирања истих захтева корисника од стране Управе за аграрна плаћања и из средстава буџета општине Лучани, спроводи се на следећи начин: подносилац захтева је у обавези да уз захтев за одобрење подстицаја Инвестиције по локалном програму достави потписану изјаву, под моралном, кривичном и материјалном одговорношћу, да за исту намену не користи и да неће користити бесповратна средства у другим јавним фондовима; достављањем редовних годишњих извештаја на прописаном обрасцу у складу са Правилником о обрасцу и садржини програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја и обрасцу извештаја о спровођењу мера пољопривредне политике и политике руралног развоја чији је саставни део и извештај о корисницима мера подршке који садржи основне податке о сваком кориснику као и шифру и назив инвестиције за коју су одобрена подстицајна средства.

2.6.4. **Крајњи корисници:** Крајњи корисници су физичка лица-носиоци или чланови активног комерцијалног породичног пољопривредног газдинства са територије општине Лучани, уписана у Регистру пољопривредних газдинстава у складу са Законом о пољопривреди и руралном развоју.

2.6.5. **Економска одрживост:** Корисници не подnose бизнис план.

2.6.6. **Општи критеријуми за кориснике:** Корисник мора бити регистрован у Е-аграру са активним статусом и са пребивалиштем и производњом на територији општине Лучани за 2024. годину. Пољопривредни произвођач може да конкурише у 2025. години за остављено уматичено женско грло телета које је отељено од 1. септембра претходне године до 31. августа текуће године. Може конкурисати за највише 5 уматичених грла из сопственог запата или за купљено грло (старости до 4 месеца у моменту превода на пасошу грла када се купује) стим што пољопривредни произвођач не сме да отуђи женско грло телета најмање три године. Пољопривредни произвођач може да конкурише у 2025. години за највише 10 остављених уматичених женских грла јагњад/јарад из свог запата које мора задржати на свом газдинству најмање 2 године. Уколико је грло болесно или отуђено може се правдати овереном потврдом од ветеринарске службе. Уколико га отуђи а не обавести општинску управу сноси санкције повраћаја средстава од датума пријема субвенције са каматом и забрану на 3 године на било који облик подстицаја у пољопривреди у општини Лучани.

2.6.7. **Специфични критеријуми:** Максималан износ подстицаја за једно пољопривредно газдинство је до 5 остављених уматичених женских грла телад, 10 уматичених грла јагњади/јаради старости до 10 месеци. Пољопривредни произвођачи који оставе да гаје уматичену женску телад за приплод на територији општине Лучани, добијају повраћај средстава за набавку хране у 2024. години и повраћај

средстава за ветеринарске услуге до максималних 30.000,00 динара за највише 5 грла а за уматичену женску јагњад/јарад до максималних 5.000,00 динара за највише 10 грла. Услов за повраћај је тај да газдинство мора да задржи најмање на три године женско уматичено грло телета и најмање на две године женско уматичено грло јагњад/јарад.

2.6.8. Листа инвестиција у оквиру мере:

Шифра инвестиције	Назив инвестиције
601	Набавка хране и ветеринарске услуге за остављену женску телад
601	Набавка хране и ветеринарске услуге за остављену женску јарад
601	Набавка хране и ветеринарске услуге за остављену женску јагњад

2.6.9. Критеријуми селекције:

Редни број	Тип критеријума за избор	Да/Не	Бодови
1	Нема критеријума.		

2.6.10. **Интензитет помоћи:** 2.7.10. Интензитет помоћи: Интензитет помоћи за ову меру је 100% од цене ветеринарских услуга и до 100% купљену сточну храну за остављена уматичена женска грла телад до максималних 30.000,00 по грлу, и за уматичену женску јагњад/јарад до максималних 5.000,00 РСД по грлу. Сточна храна се правда са фискалним рачунима .

2.6.11. Индикатори/показатељи:

Редни број	Назив показатеља
1	Број произвођача обухваћених мером
2	Број остављених женских грла
3	Одржива сточарска производња

2.6.12. **Административна процедура:** Мера ће бити спроведена од стране органа локалне самоуправе. Председник општине Лучани доноси Решење о расподели бесповратних подстицајних средстава намењених пољопривреди за 2025. годину. Општина Лучани ће објавити Конкурс за доделу подстицајних средстава и рокове за подношење захтева као и спровести широку кампању информисања потенцијалних корисника. Потенцијални корисници уз захтев достављају потребну документацију која ће бити наведена у Јавном конкурс у правдаће добијена средства одговарајућим фискалним рачунима, повраћај се врши без урачунатог ПДВ-а као и потписана изјава да инвестиција није предмет другог поступка за коришћење подстицаја. Достављени захтеви ће бити административно проверени од стране органа локалне самоуправе у смислу комплетности. Провере ће бити на терену обиласком пољопривредних газдинстава. Провера ће се вршити и у наредне 3 године. Са подносиоцима захтева који буду испуњавали услове Конкурса биће склопљени уговори. Корисник средстава у случају болести или несрећног случаја грло може отуђити грло уз потврду ветеринара и по обавештењу општине Лучани.

2.7. Назив и шифра мере: 602 Пробно испитивање ископа/бушења бунара за наводњавање пољопривредних површина

2.7.1. **Образложење:** Ова мера инвестиције пробног испитивања ископа/бушења - копање бунара за пољопривредна газдинства би била од великог значаја јер би се проналаском воде унапредио процес производње, конкурентности, продуктивности пољопривредних газдинстава у складу са ЕУ стандардима због веће економске ефикасности, веће оријентисаности ка тржишту и дугорочне одрживости. Веома су велике инвестиције у ископу артерских бунара као и трошкови у проналаску воде, тако да ће ова мера имати велики значај за пољопривредна газдинства као и значајан одзив пољопривредника за ову меру. Техничко-технолошка опремљеност пољопривредног сектора захтева значајне инвестиције у модернизацију производње пољопривредних газдинстава, као и опрему, технологију и јачање производног ланца.

2.7.2. **Циљеве мере:** Повећање наводњаваних површина под свим културама, одрживо управљање ресурсима и заштите животне средине, побољшање продуктивности и квалитета производа, стабилност дохотка пољопривредних газдинстава. Повећање површина под интензивним засадима;

2.7.3. **Веза мере са националним програмима за рурални развој и пољопривреду:** Мера је у складу са Ипард 3 програмом. Национални програм за пољопривреду није донет. Канцеларија за пољопривреду поседује софтвер за пољопривреду који даје могућност увида за свако лице које је поднело захтев за субвенције из Програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја општине Лучани као и све податке о том лицу, мери, врсти инвестиције и приложеној документацији која се чува у општинској управи општине Лучани. Спречавање могућег двоструког финансирања истих захтева корисника од стране Управе за аграрна плаћања и из средстава буџета општине Лучани, спроводи се на следећи начин: подносилац захтева је у обавези да уз захтев за одобрење подстицаја Инвестиције по локалном програму достави потписану изјаву, под моралном, кривичном и материјалном одговорношћу, да за исту намену не користи и да неће користити бесповратна средства у другим јавним фондовима; достављањем редовних годишњих извештаја на прописаном обрасцу у складу са Правилником о обрасцу и садржини програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја и обрасцу извештаја о спровођењу мера пољопривредне политике и политике руралног развоја чији је саставни део и извештај о корисницима мера подршке који садржи основне податке о сваком кориснику као и шифру и назив инвестиције за коју су одобрена подстицајна средства.

2.7.4. **Крајњи корисници:** Крајњи корисници су физичка лица - носиоци или чланови активног комерцијалног породичног пољопривредног газдинства, верске заједнице, предузетници и правна лица регистрована у Националном регистру пољопривредних газдинстава у складу са Законом о пољопривреди и руралном развоју, са пребивалиштем и производњом на територији општине Лучани.

2.7.5. **Економска одрживост:** За реализацију ове мере није потребно подносити бизнис план или пројекат о економској одрживости улагања.

2.7.6. **Општи критеријуми за кориснике:** Парцела на којој се врши пробно испитивање ископ/бушење - копање бунара мора бити у власништву носиоца или члана газдинства која се налази на територији општине Лучани. Мора бити видљива у Е-аграру пољопривредног газдинства у складу са Законом о пољопривреди и руралном развоју. Корисник не сме користити подстицаје по неком другом основу (субвенције, подстицаји, донације), односно да иста инвестиција није предмет другог поступка за коришћење подстицаја; Нема евидентираних доспелих неизмирених дуговања према општинској управи по основу раније остварених подстицаја, субвенција и кредита; Нема доспелих неизмирених обавеза по основу локалних јавних прихода; Да наменски користи инвестицију; Да је предметну инвестицију за коју подноси захтев у потпуности реализовао до 30.11.2025. године до дана подношења захтева односно до датума одређеним јавним позивом односно Конкурсом за дату инвестицију; Да у Регистру има уписано пољопривредно земљиште под производњом биљних култура за које је инвестиција везана; Добављач и подносилац захтева не смеју представљати повезана лица у смислу Закона којим се уређују јавне набавке;

2.7.7. **Специфични критеријуми:** Парцела на којој се врши пробно испитивање ископ/бушење - копање бунара мора бити у власништву носиоца или члана газдинства која се налази на територији општине Лучани. Мора бити видљива у Е-аграру пољопривредног газдинства у складу са Законом о пољопривреди и руралном развоју. Сектор воћа - Пољопривредна газдинства са прихватљивим инвестицијама до 49.999 евра; Сектор поврћа - Пољопривредна газдинства са прихватљивим инвестицијама до 49.999 евра. Сектор житарица и индустријских усева - Пољопривредна газдинства која имају до 49 ha земљишта под житарицама и индустријским усевима; Пољопривредна газдинства која имају до 1,99 ha земљишта под хмељем.

2.7.8. Листа инвестиција у оквиру мере:

Шифра инвестиције	Назив инвестиције
602	Пробно испитивање ископа/бушења бунара за наводњавање пољопривредних површина

2.7.9. Критеријуми селекције:

Редни број	Тип критеријума за избор	Да/Не	Бодови
1	Нема критеријума.		

2.7.10. **Интензитет помоћи:** Интензитет помоћи је 80% од вредности укупне инвестиције (без ПДВ-а) до максималних 300.000,00 РСД по газдинству.

2.7.11. Индикатори/показатељи:

Редни број	Назив показатеља
1	Број произвођача обухваћених мером
2	Број газдинстава која су модернизовала производњу
3	Побољшање квалитета и квантитета пољопривредних производа
4	Укупан број поднетих захтева
5	Површине наводњаваних култура

2.7.12. **Административна процедура:** Мера ће бити спроведена од стране Општинске управе општине Лучани- Одељења за привреду и локално економски развој, канцеларија за послове пољопривреде и руралног развоја. Након доношења Решења о расподели средстава инвестиције у оквиру ове мере реализоваће се кроз Јавни позив или Конкурс за доделу средстава, који се објављује на локалним средствима јавног информисања (радио и ТВ) и местима предвиђеним за истицање огласа на својој територији (огласним таблама) званичном сајту општине. Конкурс, мора да садржи податке о критеријумима за стицање права и износу средстава, потребној документацији која се прилаже, начину, месту и времену (року) подношења (достављања) захтева, о конкурсним обрасцима (врсти,) и друге податке и обавештења битна за благовремено и уредно подношење захтева. По објављеном конкурс, прихватљиви корисник подноси захтев за коришћење средстава до 30.11.2025. године што ће бити регулисано Конкурсом са потребном документацијом и датумима подношења захтева преко писарнице Општинске управе општине Лучани у Лучанима и Гучи, на конкурсном обрасцу, који садржи основне податке подносиоца захтева (име и презиме, место становања, број пољопривредног газдинства, контакт телефон), уз који су приложене прописане исправе и други докази. Облик и садржину конкурсног обрасца утврђује Општинска управа општине Лучани. Након утврђивања испуњености услова дефинисаних Конкурсом, пољопривредни произвођачи склапају уговор са надлежним органом. Након тога надлежни орган доноси Решење о праву на коришћење и исплати подстицаја према редоследу пристизања потпуних захтева, а одобрена средства уплаћиваће се на наменски рачун регистрованог пољопривредног газдинства. Средства ће се одобравати корисницима који испуњавају услове, редом на основу поднетих комплетних, прихватљивих захтева до утрошка расположивих средстава. Захтев за доделу средстава на прописаном конкурсном обрасцу мора бити благовремен, потпун и поднет од стране овлашћеног лица. По благовременом, уредном захтеву поднетом од стране овлашћеног лица (прихватљивог корисника), Општинска управа општине Лучани, односно Одељење за привреду и локални економски развој, у поступку по прописима којима се уређује општи управни поступак, утврђује право и износ средстава, у складу са законом и подзаконским актима којима се регулишу подстицаји у пољопривреди и руралном развоју и овим програмом. По коначном решењу, општина Лучани са корисником средстава закључује уговор о додели средстава подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја општине Лучани, којим се регулишу међусобна права. На основу уговора о додели средстава подршке, Општинска управа општине Лучани, преко Одељења за финансије, на текући рачун корисника, односно регистрованог пољопривредног газдинства, уплаћује износ утврђених средстава. Исплата по овој мери врши се по редоследу пристизања позитивно решених захтева, до утрошка предвиђених средстава.

III. ИДЕНТИФИКАЦИОНА КАРТА

Табела: Општи подаци и показатељи

Назив показатеља	Вредност, опис показатеља	Извор податка и година
ОПШТИ ПОДАЦИ		
Административни и географски положај		
Аутономна покрајина	/	рзс*
Регион	Регион Шумадије и Западне Србије	рзс*
Област	Моравичка област	рзс*
Град или општина	општина	рзс*
Површина	454	рзс*
Број насеља	38	рзс*
Број катастарских општина	36	рзс*
Број подручја са отежаним условима рада у пољопривреди (ПОУРП)	19	
Демографски показатељи		
Број становника	17090	рзс**
Број домаћинстава	6466	рзс*
Густина насељености (број становника/површина, km ²)	39	
Промена броја становника 2011:2002 (2011/2002*100 - 100)	-18,56	рзс**
- у руралним подручјима АП/ЈЛС	/	рзс**
Становништво млађе од 15 година (%)	15,27	рзс**
Становништво старије од 65 година (%)	33,49	рзс**
Просечна старост	47,6	рзс*
Индекс старења	/	рзс*
Без школске спреме и са непотпуним основним образовањем (%)	9,40	рзс*
Основно образовање (%)	19,54	рзс*
Средње образовање (%)	48,97	рзс*
Више и високо образовање (%)	11,25	рзс*
Пољопривредно становништво у укупном броју становника (%)	22,67	Процена
Природни услови		
Рељеф (равничарски, брежуљкасти, брдски, планински)	Брдско-планински	Интерни
Преовлађујући педолошки типови земљишта и бонитетна класа	Параподзол, смеђе скелетоидно земљиште на флишу, црвенице на кречњаку, параподзол оброчни, алувијално земљиште, III, IV, V класа	Интерни
Клима (умерено-континентална, субпланинска ...)	Умерено-континентална	Интерни
Просечна количина падавина (mm)	700	Интерни
Средња годишња температура (oC)	15	Интерни
Хидрографија (површинске и подземне воде)	Река Бјелица са притокама	Интерни
Површина под шумом (ha)	15623,34	рзс*
Површина под шумом у укупној површини АП/ЈЛС (%)	33,25	рзс*
Пошумљене површине у претходној години (ha)	0,05	рзс*
Посечена дрвна маса (m ³)	9000	рзс*
ПОКАЗАТЕЉИ РАЗВОЈА ПОЉОПРИВРЕДЕ		
Стање ресурса		
Укупан број пољопривредних газдинстава:	4883	рзс***
Број регистрованих пољопривредних газдинстава (РПГ):	4236	Управа за трезор

Назив показатеља	Вредност, опис показатеља	Извор податка и година
ОПШТИ ПОДАЦИ		
Административни и географски положај		
- породична пољопривредна газдинства (%)	4199	
- правна лица и предузетници (%)	18	
Коришћено пољопривредно земљиште - КПЗ (ha)	18055,18	рзс***
Учешће КПЗ у укупној површини ЈЛС (%)	50	
Оранице и баште, воћњаци, виногради, ливаде и пашњаци, остало(18) (ha, %)	20874	рзс***
Жита, индустријско биље, поврће, крмно биље, остало(19) (ha, %)	96672,75	рзс***
Просечна величина поседа (КПЗ) по газдинству (ha)	2,8	рзс***
Обухваћеност пољопривредног земљишта комасацијом (ha)	/	Интерни
Обухваћеност земљишта неким видом удруживања (ha)	/	Интерни
Број пољопривредних газдинстава која наводњавају КПЗ	443	рзс***
Одводњавана површина КПЗ (ha)	/	Интерни
Наводњавана површина КПЗ (ha)	/	рзс***
Површина пољопривредног земљишта у државној својини на територији АП(20) (ha)	681.29.54	Интерни
Површина пољопривредног земљишта у државној својини која се даје у закуп (ha):	9,78	Интерни
- физичка лица (%)	9,78	Интерни
- правна лица (%)	/	Интерни
Говеда, свиње, овце и козе, живина, кошнице пчела (број)	75491	рзс***
Трактори, комбајни, прикључне машине (број)	13620	рзс***
Пољопривредни објекти (број)	1428	рзс***
чч, сушаре, стакленици и пластеници (број)	16362,12160	рзс***
Употреба минералног ђубрива, стајњака и средстава за заштиту биља (ha, број ПГ)	5259	рзс***
Број чланова газдинства и стално запослених на газдинству:	2906,64	рзс***
(на породичном ПГ: на газдинству правног лица/предузетника) (ha)	7,64	рзс***
Годишње радне јединице (број)	6085	рзс***
Земљорадничке задруге и удружења пољопривредника (број)	/	Интерни
- биљна производња (t)	/	рзс***
- сточарска производња (t, lit, ком.)	/	Интерни
ПОКАЗАТЕЉИ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА		
Рурална инфраструктура		
<i>Саобраћајна инфраструктура</i>		
Дужина путева(km)	/	рзс*
Поште и телефонски претплатници (број)	186,5	рзс*
<i>Водопривредна инфраструктура</i>		
Домаћинства прикључена на водоводну мрежу (број)	2059	рзс*
Домаћинства прикључена на канализациону мрежу (број)	289000	рзс*
Укупне испуштене отпадне воде (хиљ.м3)	0	рзс*
Пречишћене отпадне воде (хиљ.м3)	/	рзс*
<i>Енергетска инфраструктура</i>		
Производња и снабдевање електричном енергијом (број)	/	Интерни
<i>Социјална инфраструктура</i>		
Објекти образовне инфраструктуре (број)	634	рзс*

Назив показатеља	Вредност, опис показатеља	Извор податка и година
ОПШТИ ПОДАЦИ		
Административни и географски положај		
Број становника на једног лекара	650	рзс*
Број корисника социјалне заштите	/	рзс*
Диверзификација руралне економије		
Запослени у секторима пољопривреде, шумарства и водопривреде (број)	816	рзс* рзс***
Газдинства која обављају друге профитабилне активности(30) (број)	/	рзс***
Туристи и просечан број ноћења туриста на територији АП/ЈЛС (број)	24532	рзс*
Трансфер знања и информација		
Пољопривредна саветодавна стручна служба (да/не)	ПССС	Интерни
Пољопривредна газдинства укључена у саветодавни систем (број)	200	ПССС

СКУПШТИНА ОПШТИНА ЛУЧАНИ
 Лучани, 6. 6. 2025. године; број 06-40-2/2025-I

ПРЕДСЕДНИЦА
 Весна Стамболић